

Kulturutskottets offentliga utfrågning om funktionshindrade och scenrummet

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-85943-84-5
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2010

Förord

Torsdagen den 12 november 2009 anordnade kulturutskottet en offentlig utfrågning om funktionshindrade och scenkonsten med anledning av att slutpunkten för den nationella handlingsplanen närmar sig.

Riksdagen fattade beslut om en nationell handlingsplan för handikappolitiken 2000. Utgångspunkten för handlingsplanen är de handikappolitiska målen om full delaktighet och jämlikhet. Handlingsplanen sträcker sig fram till 2010. Efter fem år genomfördes en uppföljning (se skrivelse 2005/06:110). Uppföljningen visade att det hade skapats en ändamålsenlig ansvarsfördelning, vilket hade gett handikapperspektivet ökat utrymme inom olika samhällssektorer, att sektorsmyndigheterna hade blivit viktiga verktyg i förändringsarbetet samt att insatser för att göra samhället tillgängligt för personer med funktionshinder hade gett effekter inom vissa områden, men inte alla. Sammantaget konstaterades att tillgänglighetsarbetet går långsamt.

Hur tillgänglig har då scenkonsten blivit 2009? Hur ser förutsättningarna för att ta del av scenkonst ut i olika delar av landet? Vilka förutsättningar finns för att utöva scenkonst för personer med olika typer av funktionsnedsättning? Scenkonst är en bred kategori. Funktionshinder är likaledes en bred kategori. Talarna under utfrågningens första del representerar ett axplock olika aktörer, ibland med tonvikt på ett särskilt funktionshinder. En inbjudan till utfrågningen hade också skickats ut till ett representativt urval av myndigheter, kulturinstitutioner, kulturorganisationer och konstnärliga högskolor.

Före programmets början och under pausen visades korta filmavsnitt från fem föreställningar. Utfrågningen tolkades både från tal till tecken och från tecken till tal.

Stockholm den 12 november 2009

Siv Holma
Kulturutskottets ordförande

Per Mårtensson
Kanslichef

Offentlig utfrågning om funktionshindrade och scenrummet

Dag: Torsdagen den 12 november 2009
Tid: Kl. 9.00–12.00
Plats: Andrakammarsalen i riksdagen, ingång Riksgatan 2

Program

9.00	Inledning av kulturutskottets ordförande Siv Holma (v)
9.05	Kulturrådet – En lägesrapport Benny Marcel, Statens kulturråd
9.20	På vid gavel: Göteborgs stadsteater/Backa teater Ulrika Sonn, Göteborgs stadsteater
9.30	Turnerande scenkonst – för alla Tomas Melander, Västernorrlands teater/Scenkonstbolaget
9.40	Konstnärlig utbildning för unga med utvecklingsstörning Christel Nilsson, Kulturcentrum Skåne
9.40	Trolla dig synlig Agneta Rapp och Hans Sjöberg, Svenska VSA
10.00	När kommer teatern tillbaka? Om Riksteaterns Tyst Teaters betydelse för döva barn och unga utifrån språk, tillgänglighet och delaktighet Birgitta Englin, Mia Modig, Anna Ljungqvist, Riksteatern/Tyst Teater
10.15	Kaffepaus
10.40	Frågor från utskottets ledamöter
11.50	Avslutning av kulturutskottets vice ordförande Christer Nylander (fp)

Offentlig utfrågning om funktionshindrade och scenrummet

Ordföranden: Mitt namn är Siv Holma. Jag är kulturutskottets ordförande.

Jag vill på hela kulturutskottets vägnar hälsa er alla varmt välkomna till vår öppna utfrågning om funktionshindrade och scenrummet.

Vid min sida sitter vice ordförande Christer Nylander och bredvid honom vår kanslichef Per Mårtensson.

Vi är övertygade om att det här kommer att bli en mycket intressant utfrågning.

För kulturutövaren och kulturkonsumenten är nedsatt syn, hörselhinder, rörelsehinder eller intellektuellt hinder funktionshindrande enbart så länge det saknas till exempel ramp, plats för rullstolar, hörselslingor, textning, tecken- och syntolkning, lättlästa böcker, talböcker och taltidingar, böcker och tidningar med punktskrift, taktila böcker, som man kan läsa av med händerna, samt böcker för teckenspråkiga.

För ganska precis ett år sedan beslutade riksdagen att Sverige skulle biträda FN:s internationella konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I konventionen framgår att personer med funktionsnedsättning har rätt att delta i kulturlivet på samma villkor som andra. Det handlar om att ha samma tillgång till kultur som andra. Det handlar om att få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.

Vi har intressanta programpunkter framför oss. Kulturrådet kommer att ge oss en lägesrapport i ämnet. Vi får rapporter från Västernorrland och Göteborg med beskrivningar av hur man gör scenrummet mer tillgängligt för funktionshindrade. Vi får en föredragning om konstnärlig utbildning för unga med utvecklingsstörning. Vi får en föredragning med rubriken Trolla dig synlig och vi får en föredragning med rubriken När kommer teatern tillbaka?

Den öppna utfrågningen avslutas med frågor ställda av kulturutskottets ledamöter.

Låt mig också kort presentera inbjudna deltagare som finns på plats för att kommentera eventuella frågor.

Sophia Alexandersson är verksamhetschef på Share Music som ingår i Kultur: Västs resurscentrum med uppdrag att främja konstarter i utveckling.

Maria Becker Gruvstedt är lärare på Musikhögskolan i Malmö och utvecklingskoordinator på Kulturcentrum Skåne. Från Kulturcentrum Skåne kommer också Heimo Åback, administrativ verksamhetsledare.

Mikael Brännvall är vice VD vid Kungliga Dramatiska Teatern.

Suzanne Hellberg är administrativ chef och Kjell Stjernholm konstnärlig chef för Moomsteatern, en teater med utvecklingsstörda och normalstörda skådespelare.

Olle Jansson är rektor för Teaterhögskolan i Stockholm som förbereder en treårig teckenspråkig skådespelarutbildning.

Pär Johansson är initiativtagare till och ledare för Glada Hudik-teatern. Det är en teatergrupp som utvecklingsstörda ska kunna vara med i. Den senaste föreställningen, Elvis, har hittills setts av mer än 110 000 besökare.

Bert Persson är lektor i folkdans och ansvarig för frågor som rör jämställdhet, likabehandling och mångfald vid Danshögskolan i Stockholm.

Ingrid Sindahl-Norelius är producent på Freja, en teater för ungdomar med autism.

Christina Tingskog är frilansande koreograf som planerar en produktion med dansare med funktionsnedsättning.

Mikael Waldén är utredare och Handisams kontaktperson mot Kulturrådet.

Från Handisam kommer också generaldirektör Carl Älfvåg.

Siv Junback är handläggare på Kulturrådet.

Ni är alla varmt välkomna.

Jag ber Benny Marcel komma fram till talarstolen. Jag hälsar honom varmt välkommen. Han är avdelningschef och ställföreträdande generaldirektör för Kulturrådet. Han ska ge oss en lägesrapport.

Benny Marcel: En nära vän till mig, Per i Göteborg, har permobil, och han har ganska svåra funktionsnedsättningar. Han är framför allt en stor konsument av musik, teater och dans. För honom och många andra med någon form av funktionsnedsättning är scenrummet långt ifrån tillgängligt på samma sätt som för dem som inte har något funktionshinder.

För honom gäller det framför allt möjligheten att vara publik. För andra funktionshindrade kan det gälla möjligheten att vara utövande konstnär eller tillhöra någon annan yrkesgrupp som behövs för att förverkliga teater-, dans- eller musikföreställningar. Att då ha tillgång också till utrymmet på och bakom scenen är en grundläggande förutsättning.

Det handlar inte bara om att det ska vara lätt att ta sig in i och ut ur de publika delarna av en lokal. Den sociala tillgängligheten är minst lika viktig.

Per ska, som andra i publiken, hinna med att ta en kopp kaffe eller ett glas vin i pausen även om han har svårt att förflytta sig.

Att ta del av scenkonst har så många dimensioner. Det behöver egentligen inte sägas. Men det gläder, upprör, förargar och väcker tankar; det till och med främjar hälsan. Det är upplevelser och intryck som varar mycket längre än själva besöket. Ett kort möte i scenkonstrummet kan påverka människan för livet.

Att Pers permobil, som annars ger frihet, ska stoppas av ett trappsteg eller en för smal dörr känns inte värdigt ett demokratiskt och kulturellt utvecklat samhälle år 2009.

Alla måste ha möjlighet att ta plats i våra scenkonstrum. Alla ska ha rätt till de sinnesrörelser och intryck som kulturen kan ge oss. Det gäller självklart också Per.

Drygt en miljon människor i åldrarna 16–64 år har i dag någon form av funktionsnedsättning. Tar man med alla medborgare – också de små barnen och de gamla – blir det två miljoner som kan räknas hit. Det blir allt fler i takt med att vi lever längre. I likhet med övriga Europa får Sverige en alltmer åldrande befolkning. Därmed blir det också allt vanligare med funktionsnedsättningar i form av nedsatt syn eller hörsel, tal- eller röstproblem, rörelsehinder, allergi eller någon form av psykisk funktionsnedsättning.

Dagens ämne är funktionshindrade och scenrummet, men frågan om tillgänglighet gäller förstås inte bara scenrummet. Det gäller också de andra konst- och kulturområden som ingår i Kulturrådets ansvarsområde. Det är museer, konsthallar och bibliotek. Det gäller inte bara de professionella aktörerna. Det gäller också den civila sektorn på kulturområdet som hembygdsrörelsen, amatörorganisationerna och de lokalhållande organisationerna. Det gäller filmområdet och naturligtvis tillgängligheten till kulturarvet.

Många kulturlokaler är gamla och ibland också kulturminnesskyddade. Kan man röra dem? Visst kan man det, i de flesta fall.

Många kulturarv har redan tidigare blivit utsatta för förändringar. Genom dem kan man spåra samhällets utveckling, förändring och faktiskt människosyn. Varför skulle inte det gälla också för vår tid? Kommande generationer skulle då kunna se att det för vår tidsepok var viktigt att kunna ta del av kulturen oavsett funktionshinder.

Kulturrådet driver på att handikapperspektivet ska integreras i kulturlivets ordinarie verksamheter. Integrering innebär att bristande tillgänglighet inte ska åtgärdas med särlösningar. Särlösningar ställer ofta till bekymmer eftersom de sällan är tillräckligt genomtänkta eller långsiktiga.

Ett begrepp som ibland används är design för alla. Med det menas att man arbetar utifrån ett förhållningssätt som utgår från alla tänkbara användare. Alla ska kunna använda miljöer, verksamheter och produkter oavsett rörlighet och fysisk styrka.

Där barnvagnar och rullatorer kan komma fram kan också rullstolar och permobiler komma fram. Automatiska dörröppnare och engreppsblandare där det är rätt tänkt och designat från början ger ökade valmöjligheter för alla. I dag finns det dessutom ett estetiskt förhållningssätt, vilket inte är oviktigt i sammanhanget.

Åter till scenrummet och det vi kallar Hallundadeklarationen.

Våren 2008 arrangerade Kulturrådet tillsammans med Riksteatern en konferens om tillgänglighet till scenkonsten för personer med funktionsnedsättning. Konferensen var en av flera som det nordiska handikappolitiska rådets kulturnätverk har arrangerat inom ramen för sin verksamhet. Kulturrådet är kulturnätverkets svenska representant.

Under konferensen antog deltagarna en nordisk deklaration, Hallundadeklarationen, som överlämnades till de nordiska kulturministrarna i anslutning till deras möte i Stockholm i maj 2008.

Hallundadeklarationen inleds med att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Det slår Förenta Nationerna fast i artikel 1 i deklara-

tionen om de mänskliga rättigheterna. Den fortsätter: I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder, som nu har undertecknats av samtliga nordiska länder, står det att konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionshinder att på samma villkor som andra delta i kulturlivet.

Hallundadeklarationen fortsätter: Det är många som ser vinsterna med att göra lokaler och scener tillgängliga för alla. En allt större publik upplever att teckenspråk och andra sätt att göra scenkonst tillgänglig tillför nya värden. Det gäller inte bara människor med funktionsnedsättning.

Med kunskap, utbildning och vilja att förändra attityder har utvecklingen gått framåt. Med god vilja kan man förändra strukturer som står i vägen.

I dag ska alla ha rättighet och möjlighet att delta i kulturlivet. Samtidigt konstaterar vi att salongerna inte är öppna för alla och att inte alla har möjlighet att synas på scen.

Vi menar att utvecklingen går framåt, men att det går alldeles för långsamt. Det är dess värre alldeles för vanligt att artister med funktionsnedsättningar inte kommer in på utbildningar, på arenor och scener. Alldeles för få scenkonstnärliga utbildningar är tillgängliga för människor med funktionsnedsättningar. Vi saknar också scenkonstnärlig utbildning för teckenspråkiga.

Det finns exempel på att det håller på att förändras. Teaterhögskolan, som nämndes inledningsvis, är ett exempel. Det finns flera.

Det finns teknik och resurser för förmedling av scenkonst, men de används inte i tillräckligt stor utsträckning.

I deklarationen står att vi vill se att samtliga chefer och ledningar inom scenkonsten omedelbart tar ansvar för att göra verksamheterna vid den egna institutionen tillgänglig till exempel genom att skapa en organisation som fördelar och tydliggör ansvar och befogenheter.

För att det ska kunna bli varaktiga, långsiktiga, hållbara lösningar är det viktigt att verksamheternas ledningar är med, men det räcker inte. Alla på teatern, alla inom scenkonsten måste vara delaktiga.

För att komma ännu längre behöver de nordiska länderna ett system som innehåller både morötter och piskor; det behövs både stimulansmedel och sanktioner.

Hallundadeklarationen avslutas med: Vi vill se åtgärder som möjliggör allas rätt till kulturupplevelser både när det gäller delaktighet och inflytande. Alla ska ha lika möjligheter att stå på scen, arbeta i kulisserna och sitta i salongen – inte bara i FN-dokument utan också i vardagen och verkligheten.

Det finns ett antal exemplar av Hallundadeklarationen på bordet utanför andrakammarsalen. Där kan ni ta del av den i sin helhet och se vilka som har undertecknat den. Den är ett levande dokument först då vi vitaliserar den, bland annat vid sådana här tillfällen.

För att ta reda på hur det ser ut i dag frågade Kulturrådet ett antal regionala kulturinstitutioner, fria teatergrupper och arrangerande musikföreningar hur långt de har kommit med att göra sin verksamhet tillgänglig.

Här kommer en lägesrapport.

Av de 147 mottagarna av enkäten fick vi svar från 103.

Här är enkätens resultat.

När det gäller fysisk tillgänglighet har 50 procent av de svarande lokaler som inte är tillräckligt anpassade för rullstolsburna personer så att de på egen hand kan använda de publika delarna av lokalerna: entré, salong och toalett.

Bara hälften av de tillfrågade institutionerna har en fungerande teleslinga eller motsvarande i de publika delarna av lokalerna.

En tredjedel av de svarande planerar att under 2009 genomföra arrangemang där man kommer att erbjuda textning, syn- eller teckentolkning.

Drygt en tredjedel av de svarande har på något sätt anpassat sin hemsida för att den ska bli mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

Det är vanligt att delar av personalen fått utbildning om tillgänglighet eller bemötande av personer med funktionsnedsättning. Två tredjedelar svarar att sådan utbildning genomförts.

När det gäller prioritet i ledning och organisation uppger endast en av tio att man i mycket hög grad prioriterar arbetet med ökad tillgänglighet inom sin egen organisation.

En tredjedel av institutionerna uppger att de har avsatt särskilda medel i sin budget för konkreta åtgärder för ökad tillgänglighet.

Några uppger att de fortfarande saknar kunskap om vad som behöver göras.

På frågan om ansvar och legitimitet svarar hälften att det finns en särskild person i deras organisation som är ansvarig för att handlingsplanen för tillgänglighet följs. På teatrar är det vanligen en producent eller en teaterchef.

Många svarande upplever att de inte har tillräckligt tydliga mål och uppdrag från sina huvudmän eller från politisk nivå. Man efterfrågar riktlinjer och handlingsplaner som stöder och legitimerar arbetet och de resurser som behöver tas i anspråk.

Vad gör Kulturrådet för att hjälpa till med att driva på utvecklingen, kanske ni undrar.

Kulturrådets tidigare handlingsplan har spelat ut sin roll. Vi tar nu fram en ny strategi- och handlingsplan som kommer att bygga på samverkan, dialog, metodutveckling och kunskapsutveckling. Vi fortsätter med att samla och sprida information. Inte minst kommer vi att prioritera tillgänglighetsfrågorna i de dialoger som Kulturrådet genomför med alla regioner i landet.

Det gäller att så långt det är möjligt motverka sådan obetänksamhet som fortfarande finns. Jag tänker till exempel på diskussionen om de nya postlådorna som satts upp så högt att ingen i rullstol når upp för att lägga i ett brev.

Ordföranden: Jag lämnar ordet till nästa föredragshållare. Det är Ulrika Sonn som är marknadschef på Göteborgs stadsteater. Hennes föredrag heter På vid gavel.

Ulrika Sonn: Jag arbetar sedan år 2000 som marknadschef på Göteborgs stadsteater. När man är marknadschef har man ansvar för information och service. Man vill nå ut till en stor publik och man tar hand om klagomål. I uppdraget ingår också att besöka så många som möjligt som bor i Göteborg med omnejd och i Sverige. Jag får snabbt reda på om det är några problem och om något inte fungerar.

År 2002 invigde vi vårt teaterhus vid Götaplatsen. Det är byggt 1934 och hade genomgått en stor ombyggnad. När vi flyttade dit fick jag snabbt reda på att det var mycket som behövde göras när det gäller tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning.

Vi startade ett projekt i slutet av 2003 med stöd av Kulturrådet, Göteborgs stad och Västra Götalandsregionen. Det var också många samarbetspartner som SRF, Kannebäcksskolan utanför Göteborg, där döva personer går och undervisar, och De dövas förening.

Som initiativtagare till detta ville jag – och hela teatern som är djupt involverad – göra en genomlysning av teaterns publika delar. Vi ville se över våra hemsidor. Vi ville bli en bättre teater för dem som hör sämre, ser sämre eller rör sig sämre.

Det var början på en resa. Den är inte slut på långa vägar, även om projektet är avslutat sedan många år.

Vi ville få reda på vad vi skulle göra. Vad var viktigast och vad skulle det kosta? Sedan skulle vi kunna koppla det till våra vanliga möten, vår investeringsplan, våra rutiner och vår personal. Vi stod inför att bygga en ny teater, flytta Backa Teater som låg på ett ställe på Hisingen till nya lokaler vid älvsstranden. Vi hade ambitionen att bygga rätt från början, att tänka efter före.

När vi startade projektet fick jag en handlingsplan för vad som skulle göras. Jag kunde koppla det till vad som var viktigast. Vi har jobbat med det i många år. Vi har haft kloka vd:ar och styrelser som har låtit oss gå in i investeringsplanerna med helt omärkta medel. Från vår plan visste vi sedan vad det skulle stå på dem.

Mycket har hänt sedan dess.

Inne på teatern fanns en trappa som man snubblade i. Den var väldigt fin, men så fort man gick runt hörnet trampade man i luften. Det fanns ingen ledstång. Vi förlängde ledstången och gjorde kontrastmarkeringar.

I foajén behövde man inte ha en synnedsättning för att springa in i rutorna. Det räckte att vara lite stressad, ha druckit ett glas vin eller att man inte såg sig för. Nu har vi satt upp vår logga som en kontrastmarkering i glaset. Det är snyggt enligt marknadschefen.

Här ser ni en skiss över hur vår kaffebar ska se ut. Den är nu ombyggd och ändå snyggare än så här. Man kan nå viktiga platser sittande.

Här ser ni en skiss över vad man behöver göra. Var är handikapparkeringarna? Hur når man dem? Var sitter dörröppnare? En dörröppnare var felplacerad. När man tryckte på den gick dörren på rullstolen, så man var tvungen att vara väldigt snabb för att hinna glida undan.

Det behövdes ett räcke. Nu finns det ett räcke här. Det är en vacker trappa ut mot Götaplatsen, men det är oregelbundna trappsteg så det är lätt att halka eller trampa snett. Nu kan inte skateboardåkarna åka där längre. Det var tidigare ett stort arbetsmiljöproblem för biljettkassan.

Det var viktigt att ha lätt lutning upp från handikapparkeringen. Vi har börjat knacka lite i trappan upp från Götaplatsen.

Vi byggde Backa Teater rätt från början. Det är vår barn- och ungdomsscenen. Vi kan stolt säga att den är tillgänglig både på insidan och i de publika delarna.

Förutom de förlängda ledstängerna och att man kan nå alla viktiga platser från sittande har vi skrotat två hemsidor och byggt två nya.

Här är foajén i Backa Teater. Den är i ett plan.

Vi har en snygg kontrastmarkering. Om man ser dåligt behöver man veta var det står bord så att man inte går in i dem. Här har man markerat ett fält i golvet där borden är.

Biljettkassan är lite sänkt.

Här är Backa Teater från insidan. Trappstegen är markerade i mörkt så att man ser var trappan börjar och slutar och var det kommer en avsats.

Vi syntolkar minst en föreställning av alla produktioner under ett år. Jag tycker att man som synskadad åtminstone vid ett tillfälle ska kunna gå med sin man eller dotter. Man behöver alltså inte gå som grupp och vara medlem i SRF. SRF är jättebra. De har varit med och byggt upp detta. Men som privatperson kan jag alltså ringa till biljettkassan och boka biljett till en syntolkning.

Jag vill att fler kommer till teatern och använder syntolkningen.

Vi har nya hörhjälpssystem på alla våra scener. Vi har gjort fel på vägen, skrotat och köpt nytt.

Vi textar ett antal föreställningar om året. Det är bra både för personer som är döva och för personer som hör sämre och vill ha stöd. Det ser ut så här. Man har denna i knät och får texten frammatad som på tv.

Vi har utbildat personalen för att öka tryggheten och förståelsen. Folk ska kunna fråga.

Vi har programblad för personer med synnedsättning. Programmet är inläst så att man kan lyssna på det. Det finns till alla produktioner som syntolkas.

Det ska finnas information för den som har funktionsnedsättning så att man vet var man kan parkera, vart man ska gå, var man hämtar hörhjälp och så vidare.

Det ska finnas adekvat information om säsongsprogram, telefonnummer till ledsagarservice, upplysningar om var parkeringarna är och telefonnummer som man kan behöva.

Vi har testat, vi har utvärderat, vi har gjort fel och vi har gjort om. Vi har utvecklat, och vi har haft fantastiska möten mellan ljudtekniker, hörselkonsulenter, klagande kunder, föreningsaktiva och lärare, som har hjälpt oss att testa våra system.

Vad jag som initiativtagare är mest stolt över är att det inte är jag som står för detta längre, även om det är jag som är här och pratar i dag, utan att alla på teatern är involverade. Vi har inte någon specialmänniska som sitter och gör detta, utan det är marknadsavdelningen som driver frågorna som har med information och tillgängliga hemsidor att göra, och det är ljudteknikerna som ansvarar för det som har med hörhjälp att göra och så vidare. Vi har som sagt var gått igenom flera vd:ar och styrelser, och alla har stått bakom detta och låtit oss ha de omärkta medlen i framtiden för att kunna göra förändringar framöver.

Vi kan alla komma ihåg att det här inte är bra för någon. Om vi inte redan hör, ser eller rör oss sämre kommer vi alla att göra det någon gång. Jag vet det.

Jag önskar till sist att fler kommer att använda våra hörhjälpssystem, våra textningar och våra tolkningar i Göteborg, både på Backateatern och på Göteborgs stadsteater.

Ordföranden: Tack för föredragningen! Vi går vidare till nästa punkt. Jag har nöjet att lämna ordet till Thomas Melander, regissör. Han ansvarar för projektet Tillgänglig scenkonst vid Västernorrlands teater. Rubriken på hans föredrag är *Turnerande scenkonst – för alla*.

Thomas Melander, Scenkonstbolaget: Thomas Melander heter jag. Regissör och projektutvecklare i vårt nya företag Scenkonstbolaget. Jag har tidigare arbetat i många år på Teater Västernorrland, men nu arbetar jag alltså i Scenkonstbolaget, som är en organisation som innehåller alla olika scenkonstdelar. Det finns en organisation för musik, teater, dans och även film.

Vi har funnits i ett år, och även i det nya företaget är naturligtvis frågorna om tillgänglighet någonting som vi har börjat komma i väldigt stor kontakt med och försöker utveckla på olika sätt. Vi bedriver nu med viss regelbundenhet syntolkning av både teaterföreställningar och film, vilket vi tycker är en viktig service att tillhandahålla från vårt företag.

Men när vi kommer in på frågan om scenkonst och scenkonstens rum i den belägenhet vi befinner oss i som turnerande teatersällskap, turnerande kammarorkester och liknande, finner vi oss i ett predikament som är väldigt anorlunda mot att ha ett eget hus där man kan sätta in alla insatser för att utveckla miljön.

Vi kommer i vår verksamhet dagligen och varje vecka i kontakt med hus och scenkonstutrymmen, samlingslokaler och Folkets hus som ligger långt bortom allfarvägen. Vart och ett av dessa hus används av en intresserad och engagerad personalstab, ofta från det ideella föreningslivet. Där finns lokaler med helt olika förutsättningar att kunna ta emot både scenkonst och människor med funktionsnedsättning.

Detta har varit grunden för vårt projekt, som vi nu driver på andra året. Jag ska tala om hur vi har lagt upp det uppe hos oss, och sedan tala om några av de utvecklingsfrågor vi håller på med.

Vi är ett antal parter som samverkar i projektet. Vi håller oss naturligtvis mest uppe i Norrland. Scenkonstbolaget och teatern är två starka parter. Andra är Norrdans och Norrlands musik och dans, som är en paraplyorganisation för Norrlandsoperan, Piteå kammaropera och Jämtlandsscenen med ett stort turnéuppdrag över hela Norrland. HSO Västernorrland är en väldigt viktig kärnorganisation som vi hela tiden jobbar med. Bygdegårdarnas riksförbund är också en part som väldigt aktivt har uttalat sitt intresse för att vara med och på allvar diskutera hur deras lokaler ska utvecklas.

Sedan är vi naturligtvis väldigt stolta över att ha med företaget Permobil, grundat i Timrå och fortfarande verksam där. Det är ett världsföretag när det gäller utveckling av produkter som handlar om tillgänglighet. De har ett par konstruktörer med i en del saker som vi har intresserat oss för.

Det första året vi höll på med projektet handlade det väldigt mycket om kartläggning, för vi visste att problemen skulle se helt annorlunda ut än när man bara har ett enda hus att titta på. När man pratar om institution sätter man nästan likhetstecken mellan institution och hus, men så är det icke.

Lokalrelaterade frågor var alltså något vi tittade på och försökte kartlägga. Det handlar också om turnéteknik, där vi naturligtvis måste hitta en avvägning mellan arbetsmiljö och tillgänglighet och ett antal andra frågor. Vi försökte också utvidga undersökningsfältet och lära oss om vilka aspekter på tillgänglighet vi över huvud taget skulle kunna härbärgera. Vi var tvungna att utbilda oss ganska rejält. Vi diskuterade t.ex. allergiproblematiken för att se om även det måste komma in, vilket det naturligtvis måste på sikt. Vi gjorde ett antal studiebesök.

Under det andra året har vi lite mer handfast börjat ta oss an några grundteman som vi tycker är väldigt viktiga. Det första är en fråga som naturligtvis är väldigt akut och viktig för alla som turnerar med verksamhet, och det är publikgradänger, portabla läktare och saker att sätta publik på. Det är alltid på det sättet. Ni som har varit i en bygdegård eller ett Folkets hus någonstans ute i landsorten har kunnat se hur ett gästande teatersällskap kommer med en gradäng, och så sätter man dem som har funktionsnedsättning av något slag längst ut på den sämsta platsen där de knappt ser halva scenrummet. Så har det hela skötts, och det har varit något som egentligen är fullständigt oacceptabelt.

Vad vi nu arbetar med, där vi naturligtvis måste arbeta med säkerhetsfrågor, arbetsmiljöfrågor och tillgänglighet, är hur vi helt enkelt ska kunna förbättra bästa plats, åtminstone nästan bästa plats för människor med funktionsnedsättning vid våra föreställningar. Det är inte rimligt att en människa med funktionsnedsättning automatiskt ska förpassas till sidan av upplevelsen.

Vi har börjat utvecklingen av en digital portabel anläggning för både syntolkning och hörselhjälpmedel som går lätt att transportera, som är driftsäker och som kan fylla båda dessa funktioner. Här tittar vi på material som finns

redan i dag, utvecklat på de större teatrarna, och hur man kan anpassa det för turnerande bruk. Vi inser ju att organisationerna som tillhandahåller lokaler, när man kommer till de mindre sammanhang som vi diskuterar, oftast inte har resurser att investera i kompletta anläggningar på varje ställe, och då måste vi alltså ta med det som en del av servicen för scenkonsten.

En fråga som har kommit att bli allt viktigare i diskussionerna under kartläggningen, både med lokalhållare, vår egen personal och med människor ur handikapporganisationerna, är frågan om bemötandet: bemötande, kommunikation och kunskap om vad hela mötet i scenkonstlokalen handlar om.

Här har vi börjat projektera, bland annat tillsammans med Hans Sjöberg som kommer att prata sedan, någonting som vi vill kalla en liten lathund för tillgänglighet. Vi vill från ax till limpa kunna beskriva och ge handfasta råd till en personal som vi vet är stressad och har tusen andra uppgifter och kan känna en ganska stor osäkerhet: Hur tar jag över huvud taget hand om den här situationen? Hur ska jag bete mig? Det finns mängder av frågor som uppstår från beslutet att uppsöka ett scenkonstevenemang till att avsluta det som ställer till hinder för möten om det finns någon form av funktionsnedsättning.

Det finns på båda sidor en svårighet att förutse, att bädda för ett möte som är jämställt. Vi tänker oss att producera den lilla lathunden både för digitalt bruk och i pappersformat så att man ska kunna lägga den i fickan på en person som är ansvarig för ett arrangemang nästa dag. Den ska också kunna skickas ut i förväg till en lokal dit ett evenemang ska kunna komma: Tänk på detta, detta och detta. Det är ett slags praktisk ABC-bok som vi tror är väldigt viktig.

Vi deltar också tillsammans med Bygdegårdarnas riksförbund i ett samarbete vad gäller vidareutbildning och fortbildningsmaterial. Behovet av fortbildning och vidareutbildning för människor ute i scenkonstorganisationerna är oerhört stort. Det behövs för att vi ska få till stånd ett mer otvunget, naturligt och jämställt möte, som naturligtvis är bra både för institutionen och den med funktionsnedsättning.

De här fyra delarna håller vi just nu på att arbeta intensivt med för att presentera resultat under 2010 och 2011. 2011 avslutas alltså det här projektet som vi just nu är inne i.

Det här är viktiga frågor som vi hela tiden ställer oss. Vi måste samverka mycket väl med den ideella sektorn. Det är en förutsättning för hela scenkonsten ute i landet, och den ideella sektorn är också en medspelare när det gäller tillgängligheten. Vi måste samverka med lokalhållare, vi måste samverka med handikapporganisationerna, vi måste samverka med hela scenkonstens bransch, både regionalt och nationellt. Vi ska inte uppfinna hjulet hela tiden, utan vi ska ta vara på varandras kunskaper. Vi måste samverka för kunskapsbyggandet, och naturligtvis även, tillsammans med näringslivet.

Så ser vårt projekt ut just nu, och det drivs under tre år med stöd av Kulturrådet, Landstinget Västernorrland och Länsstyrelsen i Västernorrland. Vi hoppas kunna återkomma och visa resultat under 2010 och 2011 från Västernorrland. Tack så mycket för mig!

Ordföranden: Vi tackar Thomas Melander för den föredragningen och ser fram emot kommande resultat.

Då har vi kommit till nästa punkt som handlar om konstnärlig utbildning för unga med utvecklingsstörning. Jag ber Christel Nilsson från Kulturcentrum Skåne att komma upp i talarstolen och redogöra för denna utbildning.

Christel Nilsson, Kulturcentrum Skåne: Jag heter alltså Christel Nilsson och kommer från Kulturcentrum Skåne som har sitt säte i Lund. Jag arbetar där som utbildningsledare, lärare och musiker och har också tillsammans med två kolleger det yttersta ansvaret för att verksamheten fungerar.

Kulturcentrum Skåne är en verksamhet som arbetar med olika konstformer: musik, teater, bild, rörelse, dans och film. Vi utövar scenkonst hos oss, och vi vänder oss i första hand till personer med kognitiva funktionsnedsättningar.

Kulturcentrum Skåne är en ideell förening. Verksamheten består av en eftergymnasial kulturutbildning, en kulturarbetsplats för dem som har gått utbildningen, där scenrummet är vårt forum, samt en öppen verksamhet som mer kan liknas vid kulturskolor. Vi är ingen stor arbetsplats. Vi är 14 anställda lärare, kulturarbetare och administratörer. Vi har ett trettiotal deltagare, som antingen går utbildningen eller arbetar på vår kulturarbetsplats. Vi har kommunala utbildningsbidrag från Lund. Kommuner kan köpa daglig verksamhet hos vår kulturarbetsplats, men vi är också beroende av fondmedel. Vi siktar på att ha en långsiktig finansiering via skattsedeln och betraktar oss som en löpande verksamhet och tycker inte att vi bör vara beroende av projektbaserad ekonomi.

Jag tycker att vi i Sverige i dag är bra och har höga ambitioner när det gäller människors lika rättigheter i samhället. Vi har bra diskussioner om tillgänglighet, integrering och inkludering. Vi talar för lika rätt till arbete och utbildning, och vi är bra på att formulera och analysera problematiken kring dessa frågor. Det är viktigt.

Verkligheten är dock inte alltid ifatt de här ambitionerna, även om vi är bra på att pröva saker i olika sorters projekt. Men det långsiktiga och det mer förankrade praktiska arbetet har inte kommit lika långt. Om man tittar på personer med funktionsnedsättningar ser man att de fortfarande stöter på väldigt många hinder om de ska skaffa sig utbildning och arbete efter gymnasiet. Särskilt svårt tror jag att det är för personer med en utvecklingsstörning. Det finns väldigt få eftergymnasiala utbildningar och, vad jag vet, inga högskoleutbildningar att tillgå för den här gruppen.

Jag tänkte att jag skulle bidra lite med tankar med utgångspunkt från Kulturcentrum och med fokus på vår eftergymnasiala utbildning. Vi är just ett praktiskt exempel på en löpande verksamhet, trots att de ekonomiska förutsättningarna för vår verksamhet är allt annat än stabila.

Det konstnärliga arbetet som bedrivs på Kulturcentrum utgår helt och hållet från min och mina kollegers starka övertygelse att de människor vi vänder oss till har möjlighet att bli eller är kompetenta och intressanta kulturskapare

som överraskar och inspirerar. Den övertygelsen bygger vi på våra egna erfarenheter och egna upplevelser från vårt mångåriga arbete med de elever som söker sig till oss. De visar oss ständigt att de har något att komma med och att de har någonting att berätta som är intressant för scenrummet. De överraskar ofta med något icke förutsägbart. Konsten är inte bara bra för dem; de är också bra för konsten.

Det är alltså inget välgörenhetsarbete vi sysslar med utan ett konstnärligt utvecklingsarbete där process, det vill säga lära att lära, synliggöra och medvetandegöra lärandet, och produkt, det vill säga mötet med publik, går hand i hand. Vi värnar om det nyskapande, det tillåtande och det experimentella. Vi använder oss av många olika konstformer, ibland på samma gång, och vi vill ge de elever som går vår utbildning tillgång till konstnärliga uttryck och tillgång till scenrummet så att de kan kommunicera sina erfarenheter, tankar och åsikter till andra.

Vår förhoppning är att de ser sig själva som intressanta och djupa och betraktar sig själva just som kunskapsbärare, kulturmedskapare, konstutövare och kommunikatörer – några som har någonting viktigt och intressant att berätta. Vi vill inkludera de här människorna i vår konstnärliga värld, men det är också viktigt att vi ser till att vi inkluderas i deras värld, att vi lyssnar på dem och ser vad de har för intressant att tillföra konsten och scenrummet. Vi är inte intresserade av att klä dem i redan färdigsydda kostymer. En av mina elever sade till mig innan jag skulle åka hit att jag kan säga så här: Att arbeta med kultur, det är som att bjuda in någon att titta på mitt hjärta.

Kulturcentrum Skånes strategi är att bidra till att öppna utbildningsmöjligheterna inom de konstnärliga disciplinerna för personer med kognitiva funktionsnedsättningar. Vi försöker också på olika sätt engagera och påverka andra etablerade verksamheter, till exempel Kulturskolan, att ta emot elever med funktionsnedsättningar på samma villkor som andra barn. De ska ha möjlighet att möta pedagoger och konstnärer på samma sätt som de andra barnen. Vill jag spela tuba så är det ju tubaläraren jag vill möta.

Jag ska bara snabbt gå in på hur den eftergymnasiala utbildningen på Kulturcentrum ser ut. Den är alltså eftergymnasial, den är treårig och det är en konstnärlig grundutbildning. Den är på heltid, och det är en kompletterande utbildning, vilket innebär att den ligger under statlig tillsyn. Den är studiestödsberättigad. Allt detta är viktiga markeringar från vår sida. Vi har alltså kämpat oss till att utbildningen ska finnas i det gängse systemet.

Vi har dock ej statligt stöd. Skolverket har gjort bedömningen att vi är värdefulla ur nationell synpunkt men inte *särskilt* värdefulla, vilket krävs för att få statligt stöd.

Vi har inträdesprov, eftersom vi tycker att det, på samma sätt som i den övriga befolkningen, finns personer i vår målgrupp som har intresse och läggning för de konstnärliga ämnena, och det är dem vi söker. Vi vill suga upp de människor som har intresset, förmågan och förutsättningarna att syssla med kultur även när de har slutat på vår utbildning.

Lärarna som finns på Kulturcentrum har gått musik- och konsthögskolor eller liknande. Alla har anknytning till kulturvärlden och bedriver sidoverksamheter som dansare, skådespelare, musiker eller konstnärer. Att utöva scenkonst är en naturlig del i lärarnas vardag, och det tycker vi är bra eftersom det ger en korsbefruktnings åt båda hållen.

Utbildningen jobbar också med processen lika mycket som produkten. Det är viktigt att få tid att experimentera och att fördjupa sig, precis som i vilken utbildning som helst. Det är ju det utbildning är till för.

Sedan är det också viktigt att vi tränar oss att stå på scen och att göra scenen till ett kommunikationsforum för oss och för våra elever. Det är ju i mötet med publiken som det uppstår spännande saker, och eleverna blir också själva en del i attitydförändringsprocessen. De banar vägen för att tillgängliggöra scenrummet genom att de själva står där och visar att de är intressanta.

Kulturcentrums signum är också att vi känner att det är viktigt att man under utbildningstiden får tid att förankra förståelsen i det konstnärliga arbetet. Därför jobbar vi med reflexion som metod. Vad, hur och varför är viktiga frågor för oss. Att vara aktiv i sin läroprocess tror vi är ett redskap för våra elever att få syn på sitt lärande och sina nyanser i sitt uttryck. Då blir de också aktiva och kritiska medskapare och kulturkonsumenter.

När det gäller tillgängligheten som konsument tycker vi också att det ingår i vår utbildning. Därför jobbar vi mycket med samverkan med de redan etablerade institutionerna. Just nu har vi till exempel ett samverkansprojekt tillsammans med Skånes dansteater i Malmö som själva har tillgänglighetsprojekt. Projektet går i korthet ut på att vi går och tittar på deras föreställningar, och några dagar innan föreställningarna kan vi också få komma dit och prova några av rörelserna tillsammans med någon av dansarna, träffa projektledare, tekniker och så vidare – få vara i scenrummet helt enkelt. Att få ett scenrum tillgängligt handlar om att erövra lokalerna och känna sig hemma i salongerna.

Jag vill avsluta med att säga att vi nu också tillsammans med Musikhögskolan i Malmö ska starta en högskoleutbildning, en högskolekurs på 8 poäng, efter jul som ett experiment. Vi hoppas verkligen att det ska falla väl ut. Det är ett par av våra elever som ska få gå där.

Ordföranden: Tack så mycket, Christel Nilsson! Det är ett mycket intressant och fantastiskt fint arbete som ni, liksom alla andra, utför.

Nu har vi kommit till punkten *Trolla mig synlig*. Det är Very Special Arts, VSA, och jag hälsar Agneta Rapp, verksamhetsansvarig, och Hans Sjöberg, regissör, välkomna.

Agneta Rapp, VSA: Den här titeln, *Trolla mig synlig*, tycker vi är en representativ rubrik på det vi arbetar med. Vi vill synliggöra våra konstutövare, och vi har tagit den från en antologi som vi har gett ut i år, där 16 av våra medlemmar medverkade.

Jag vill berätta för er om mitt arbete. Jag är verksamhetsansvarig på kulturorganisationen VSA, Very Special Arts. Alla våra medlemmar har någon form av funktionsnedsättning, och vår roll är att stödja, inspirera och skapa förutsättningar för våra medlemmar att verka och ta del av vårt gemensamma kulturutrymme och konstarenorna.

VSA är också en internationell organisation. Den startade i USA för 40 år sedan med en liten stab på fem personer. I dag är den en stor, världsomspännande organisation som finns i 60 medlemsländer världen över. Det här nätverket bjuder ofta in oss att delta i olika evenemang. Exempelvis anordnar moderorganisationen en gigantisk kulturfestival under fyra dagar i Washington. Där får man se alla olika konstuttryck man kan tänka sig. Bland annat var det där jag för första gången såg dans med personer som hade en funktionsnedsättning i form av rörelsehinder. Vi är nu till våren inbjudna att hålla workshops och presentera vårt teaterutvecklingsarbete. Det tycker jag ska bli jättespännande.

Här hemma i Sverige har vi vår bas i Göteborg. Vi är mest verksamma i Västra Götalandsregionen, trots att vi har medlemmar från hela Sverige. Det är, som ni förstår, en resursfråga. Vår ekonomi är lite knapp.

I vårt arbete att stödja och inspirera och skapa förutsättningar för våra konstutövare jobbar vi på många olika nivåer. Bland annat har vi haft ett projekt finansierat av Arvsfonden, Rampljus, där vi undersökte kulturutövares möjligheter utifrån hjälpmedel, tillgänglighet, bemötande och utbildning men även mediernas krav.

Vår basverksamhet består dock av att skapa arbetsmöjligheter och utvecklingsmöjligheter för våra konstnärer. Vi har en anpassad ateljé med tio ateljéplatser. Vi har ett galleri till den, och vi försöker hela tiden möta våra medlemmars behov av fortbildning. Ni vet ju att utbildningssituationen för konstnärer med funktionsnedsättning är ganska dålig. Men jag antar att en av anledningarna till att vi träffas här i dag är för att vi ska öka människors möjligheter att ta plats i det allmänna scenutrymmet.

Vi försöker alltså att möta våra medlemmars behov av utbildning. För några år sedan var det en av kvinnorna i vår verksamhet som sade till mig: Agneta, borde inte VSA ha en teatergrupp? Jag känner inte till en enda skådespelare med fysiskt rörelsehinder som jag har sett på tv eller på någon scen. Jo, sade jag, det är klart att vi måste ordna det. Så då satte vi igång, men jag förstod ju att det här var vi tvungna att ha professionell hjälp med. Det brukar vi alltid vilja ha i alla utbildningar vi genomför. Vi lägger ribban så högt det bara går.

Vad gör vi då, tänkte jag. Jo, vi kallar naturligtvis in Hans Sjöberg, professionell regissör och dramatiker med många års erfarenhet. Det är glädjande för mig att säga att vi nu arbetar med det tredje projektet. Vi har fått stöd från Riksteatern vid samtliga tillfällen. Det är också roligt. Nu hoppas vi att det här sista projektet ska utmynna även i ett filmprojekt. Men det berättar Hans mer om.

Hans Sjöberg, VSA: Jag heter som sagt Hans Sjöberg, och jag har 25 års erfarenhet av scenrummet och teater. Jag har jobbat med teater, och jag har 10 års erfarenhet av att vara funktionsnedsatt. Jag fick veta att jag hade MS för 10 år sedan.

Jag kan verkligen konstatera att det är viktiga saker som det pratas om här i dag, för samhället är inte tillgängligt i dag. Bara när man ska åka från Göteborg till Stockholm märker man att det inte är särskilt tillgängligt. Så är det, och det begränsar inte bara oss som är funktionsnedsatta, utan det begränsar också alla människor som har vänner, bekanta, släktingar och närstående som är funktionsnedsatta. Det är alltså en oerhört viktig och stor fråga.

I mitt arbete har jag de senaste åren arbetat med temat funktionsnedsättningar och mycket med funktionsnedsatta skådespelare. Som alla skapande människor använder jag mycket av mig själv och mina egna erfarenheter. Dels är det min tes att scenkonsten, konsten och kulturen med all säkerhet kan hjälpa till att ta bort fördomar, minska klyftor, öka integrationen mellan grupper i samhället och så vidare, dels tycker jag att det är konstnärligt intressant med funktionsnedsättningar, hur konstigt det än kan låta. Jag tycker att det utvecklar scenspråket, det utvecklar konstarten teater, att sätta funktionsnedsatta skådespelare tillsammans med så kallat friska skådespelare på scenen. Varför inte en rullstolsburen Romeo och en så kallat frisk Julia på Dramatens scen? Inte för att det skulle vara politiskt korrekt och inte för att det är en klapp på huvudet till de handikappade utan för att det är intressant på riktigt. Det är min dröm.

Agneta Rapp: Jag har haft möjlighet att ha en producentroll i de arbeten vi har. Det är djupt fascinerande att få se den personliga utveckling som deltagarna i den här teatergruppen har genomgått. Det är sådant som jag har sett i min verksamhet för övrigt. Just i det här arbetet har jag tyckt att det har varit så fantastiskt. Jag har sett människor som har fått förmåga att omförhandla sin egen identitet, som har fått stärkt självförtroende. En blind kille sade att han var djupt deprimerad när han började med detta, men häromdagen såg han konturerna av sin mamma, och det hade han inte gjort sedan han brakade in i bergväggen när han var 16 år.

Vad det här får för hälsomässiga, sociala och utvecklande dimensioner kan vi inte ens sätta prislappar på. Det allra största är att se hur vår teatergrupp möter sin publik. Publikens reaktion är den absolut största vinsten eftersom det är här vi bildar de mänskliga mötena, och det är genom det arbetet som vi bidrar till att riva enkelt avhjälpta hinder, nämligen alla de som finns i oss själva. Vi har varje dag möjlighet att omvärdera och tänka nytt.

(Applåder)

Ordföranden: Tack, Agneta Rapp och Hans Sjöberg!

Nu har vi kommit till nästa punkt. Jag lämnar ordet till Riksteatern som ska prata under rubriken "När kommer teatern tillbaka?". Jag hälsar Birgitta

Englin, vd, Mia Modig, producent och projektledare för Unga Tyst Teater, och Anna Ljungqvist, uppdragsledare och producent för Tyst Teater, välkomna till talarstolen.

Anna Ljungqvist: Nu har vi lyssnat på mycket, och jag tänkte börja med att lära er hur man applåderar på teckenspråk. Då gör vi så här, så får vi sträcka på oss lite!

Jag leder verksamheten på Riksteaterns Tyst Teater tillsammans med vår konstnärliga ledare Josette Bushell-Mingo. Jag kommer inte att prata så mycket i dag eftersom jag har med mig Mia Modig, projektledare för Unga Tyst Teater. Det är ett projekt som vi har bedrivit i två år. Sedan har jag den som har hand om ansvar och legitimitet, nämligen Riksteaterns vd Birgitta Englin, med mig här. De representerar det som är otroligt viktigt att ha med sig när man jobbar med frågor om tillgänglighet, det vill säga ledningens inställning till det hela och den unga deltagarens vilja att vara med.

Jag ska kort berätta hur Mia Modig blev anställd på Riksteatern. Det var mycket en fråga om hennes enträgna kontaktande av mig och Josette. Hon sade att allt vi gör på Tyst Teater är bra men att vi måste nå ut ännu mer till de unga. Vi träffades vid flera tillfällen, och nu driver hon projektet.

Jag kommer att börja med att lämna över till Birgitta.

Birgitta Englin: Jag vill bara påminna om att alla vi som är här i dag kan göra en stor skillnad. Vi har alla makt att göra det. Den skillnad vi ska göra är att gå från tillgänglighet till delaktighet. Vi ska gå från att vara ombud till att jobba med empowerment – jag är ledsen att jag inte har hittat något bra svenskt ord för detta. Vi ska helt enkelt sluta att göra något för och börja göra något tillsammans med. Vi har hört många bra bevis på att det redan görs i dag.

Jag skulle hellre vilja att det heter funktionsförutsättning än funktionsnedsättning. Det är nämligen den förutsättningen man har att fungera. Jag tyckte att Hans gick in på detta mycket bra, det vill säga att se detta som en resurs i stället för ett hinder. Det är precis vad det är – en resurs.

Vi har varit noga med att integrera vårt arbete i varje del av vår verksamhet på alla nivåer och i alla beslutsprocesser – rekrytering, marknadsföring, repertoarläggning, rollbesättning etcetera. Det är viktigt för oss att ha döva, teckenspråkiga, inte bara inom Tyst Teaters verksamhet utan också inom Riksteaterns verksamhet i sin helhet. Därför har vi till exempel en säljare, marknadsförare, som är döv och som inte jobbar med Tyst Teater utan med all produktion.

Det har också varit viktigt för oss att få teaterföreningar att tycka att det är viktigt med teater på teckenspråk. Vi hade faktiskt inte en enda teckenspråkig teaterförening när jag tillträdde som vd. I dag har vi tio föreningar, och vi har fördubblat vår publik.

Jag ska inte stå här och ta kredd för det. Det enda jag egentligen har gjort är att ge mandat och ansvar till dem som vet, kan och har nätverken samt säkerställa en fördelning av resurserna så att det blir möjligt.

En person som har varit vital i detta – det har ni redan förstått – är en fantastisk tjej som ni ska få träffa nu. Jag skulle vilja be er titta på hennes språk. Det är hennes språk som vi måste värna, skydda och investera i. Det är inte helt självklart i dag.

Mia Modig: Den vanligaste frågan som barn och ungdomar ställer till oss när vi turnerar med teatern är: När kommer teatern tillbaka? Det är en stark fråga. Det var samma sak för mig när jag var liten när jag såg skådespelarna vid Tyst Teater. Jag frågade: När kommer teatern tillbaka? De kommer så sällan.

Det var så sällan som jag fick se teater på teckenspråk.

Det är bra med det tillgänglighetsarbete som görs. Det är bra att föreställningar textas och att det finns syntolk och så vidare, men det behövs fler teckenspråksproduktioner i dag – just för att barnen ska få en identitet och känna att de är stolta över sitt språk och stolta över att stå på scen.

Unga Tyst Teater-projektet startade våren 2007. Det är ett treårigt projekt. Vad vi försöker göra är att uppmuntra ungdomar och barn att stå på scen på fritiden. I dag saknas tyvärr en naturlig koppling mellan skolan och fritiden inom kultursektorn. Låt oss tänka oss ett hörande barn som går på en kommunal skola och ett dövt barn som går i en statlig skola. Det hörande barnet har den kommunala skolan och kopplingen till de kommunala kulturskolorna. När barnet har gått i skolan kan barnet sedan söka till kulturområdet och därigenom söka sig till högre utbildningar, till exempel på gymnasiet och högskolor. För det döva barnet som går i den statliga skolan är det inte självklart att det finns någon kulturell skola. Under uppväxttiden får man inte rätt stöd och rätt stimulans som ett hörande barn får.

Det kan verkligen vara så att man vill driva teatergrupper. Det finns föreningar som man kan vara med i, till exempel för ideella ledare, som kan driva teaterskola. Men sedan när man har gått klart finns det ingen utbildning på gymnasienivå, till exempel ett estetiskt program. Det är ett stort problem. Många barn och ungdomar kommer inte vidare. Om de vill söka en teaterutbildning på högre nivå finns inte den möjligheten. De har inte den bakgrund som andra barn har.

Vårt projekt Unga Tyst Teater försöker stimulera barnen att se teater och stå på scenen på fritiden eftersom vi tycker att det är så viktigt. Nu är projektet inne på sitt andra år. Vi har verkligen sett det som en framgång. Vi har mött barn som har gått från att ställa sig frågan om de vågar stå på scen till att de tycker att det är självklart att vara med i en teatergrupp. Det är så viktigt att få vara med och påverka, att alla kan vara drivande och värna om det som gäller det egna språket. Det är också viktigt med samverkan mellan kulturskolorna och landstinget så att man verkligen får till det och så att verksamheten kan drivas så att de döva medborgarna också får möjlighet att stå på scen.

Döv, hörselskadad eller vilken hörselgrad man har är inte viktigt. Det viktiga är teckenspråket.

Vi på Tyst Teater gör produktioner på teckenspråk. Inom vårt projekt Unga Tyst Teater jobbar vi med Open Sign. Döva barn och ungdomar ska få stå på scen och vara delaktiga. Man är med i hela processen. Då erbjuds man hjälp av professionella personer som ger stöd via ljus och scenografi och genom att få dit publik som tittar på utövarna.

Tillgänglighetsarbetet har utvecklats bra. Institutioner och många andra platser tar sitt ansvar. Det är ett arbete som är på rätt väg, men det är viktigt att också värna om teckenspråket. I juli fattades ett beslut om språklagen, och där framgår att teckenspråk ska få samma skydd som de andra minoritetsspråken. Det är viktigt att vi kommer ihåg det i tillgänglighetsarbetet.

Vårt projekt Unga Tyst Teater omfattade ungefär 1 000 barn under 2008. I Sverige finns många teckenspråksanvändare, ungefär 30 000, och det finns 4 600 barn och ungdomar som använder sig av teckenspråk i dag. Det är viktigt att komma ihåg den gruppen.

Målet är att barnen inte ska behöva fråga: När kommer teatern tillbaka?

(Applåder)

Anna Ljungqvist: Vi tar emot frågor senare. Det finns så klart hur mycket som helst att berätta om verksamheten.

Birgitta Englin: Välkomna på premiären på Open Sign i Göteborg kl. 19 på lördag på Pustervik.

Ordföranden: Tack så mycket Riksteatern och tack för de tankvärda orden om funktionsförutsättningar i stället för -hinder.

Nu har vi gått igenom alla intressanta föredragningar, och vi har kommit till punkten paus. Denna öppna utfrågning är oerhört viktig för riksdagen så att vi på riktigt kan se hur pass tillgängliga våra lokaler är i vårt arbete.

(Kaffepaus)

Ordföranden: Välkomna tillbaka! Tack för den inspiration som vi fick den första stunden av den här öppna utfrågningen! Också tack för den inspiration vi har fått under pausen, inte bara de intressanta samtalen utan även det som har sänts här inne i salen. Det har varit en hel del filmklipp och trailrar från olika föreställningar som de inblandade har genomfört.

Nu går vi över till den del som handlar om frågor och svar. Vi kommer att ge utskottets ledamöter och ersättare möjlighet att ställa frågor till de inbjudna gästerna. Frågorna får gärna vara inriktade mot en speciell person. Vi ser dessutom att ni som känner att ni har något att kommentera utöver svaret

gärna gör det. Därför är det bra om vi försöker hålla såväl frågor som svar så korta som möjligt.

Anneli Särnblad (s): Jag vill tacka er allihop för mycket inspirerande tal. Det kom verkligen till hjärtat, som någon sade här.

De mänskliga rättigheterna är viktiga. Vi har också FN:s barnkonvention om barns och ungas rätt, allas lika rätt att skapa och utvecklas. Den är 20 år just i år.

Det finns inget som berör mig så starkt när jag besöker musikskolor och kulturskolor som när jag ser eget skapande. Att se barn och unga stå på scen, växa och få självkänsla är bland det vackraste jag kan se. Tyvärr får inte alla möjligheten att utvecklas, vara med och komma in, som vi har belyst här i dag, just på scenen.

När jag tänker på politiker i kommun, landsting eller riksdag kan jag ibland bli arg på mig själv. Jag borde många fler gånger sätta barn och ungdomar i fokus och tillgänglighetsfrågorna i alla beslut som vi ska fatta.

Jag vill rikta min fråga till Mia Modig. Jag vill höra lite grann om hur du upplever bemötandet runt om i vårt land, hur viljan och ambitionerna ser ut. Det handlar om hela Sverige, om alla barns och ungas rätt. Jag blev mycket berörd när du sade: När ska teatern komma tillbaka? Alla barn och unga ska ha sin rätt. Hur upplever du det runt om i landet när du möter olika beslutsfattare? Hur ser viljan och ambitionerna ut? Vad kan vi göra, som du ser det, för att driva på bättre och mer?

Mia Modig, Tyst Teater: Bemötandet har alltid varit positivt. Alla är öppna och nyfikna och försöker att bidra med något. Man vill förändra olika saker. Samtidigt är det en okunskap. Frågan de ställer sig är: Kan vi göra något här? Ofta är man van vid att resurserna ligger i Hallunda på Riksteatern.

Nu är det viktigt att vi försöker sprida den kunskap som vi har runt om i Sverige. Vi måste försöka träffa olika beslutsfattare för att kunna bidra och ge dem den kunskap som behövs för att de ska kunna påverka. Det handlar också om att berätta hur situationen för barn och ungdomar ser ut. Det är det vi jobbar med i vårt projekt och försöker utveckla. Vi har kommit långt, men det finns mycket kvar.

Nästa år, 2010, är det tillgänglighetsår. Vi funderar på vilken tillgänglighet vi kan förvänta oss. Det är en stor fråga.

Det är också viktigt att ta upp vårt projekt. Samtidigt som det startades började ett projekt i Örebro, den teckenspråkiga kulturskolan. Det är ett steg i rätt riktning att man uppmuntrar barn och ungdomar till kultur på fritiden. Det är verkligen en seger för oss att den finns i dag. Nu är det bara en stad, men i Örebro bor det många döva elever som läser på gymnasieskolorna. Det är viktigt att man har etablerat den där nu som det ser ut i dag. Vi hoppas att det kommer att sprida sig, att det kommer fler teckenspråkiga kulturskolor på fler platser i Sverige.

Håkan Sandh, Sveriges musik- och kulturskoleråd: Vi har bedrivit ett projekt i tre år nu där 55 kommuner har varit inblandade. Det finns ett stort intresse för de här frågorna ute i kommunerna, och det händer mycket positivt.

Ett av de hinder som finns kvar är det som Tyst Teater pekade på. Det finns lite kommunarrest, om man är lite drastisk, när det gäller kulturen. Det är svårt att gå från en kommun till en annan och utöva verksamhet. Inom idrotten är det helt fritt att bo i en kommun och åka till grannkommunen och utöva sin idrott. När det gäller kultur finns inte den möjligheten. Det kan gå att lösa med internräkningar mellan kommunerna, men det borde finnas ett enklare sätt att sköta det på. Det gäller dem som bor på riksinternat och sådant, men det gäller också i Stockholms län. Om man har en specialverksamhet i Stockholm kan man inte åka från Solna och delta i den. Då måste man i Solna starta den själv. Det är lite inskränkt, tycker jag. För det handlar inte om så många barn.

Anne Marie Brodén (m): Tack för intressanta föredragningar! När vi bestämde om den här hearingen i utskottet var det just för att lyfta fram hur det ser ut i dag. Det är bekymmersamt att vi fortfarande inte har nått upp till mer än 50 procent i bästa fall, som Benny Marcel beskrev. Jag tycker att vi har ett ansvar tillsammans, självklart. Jag är ändå mycket imponerad av det ledarskap som flera har beskrivit här, som finns men som naturligtvis behöver bli ännu tydligare.

Jag har två frågor. Den ena är till Benny Marcel. I dialogen måste man trycka på och se till att det blir mer än 50 procent som arbetar med detta. Hur tänker du göra det?

Den andra frågan är till Birgitta Englin. Det är ett fantastiskt arbete som du beskriver, inte minst din egen roll i detta och att du har gjort det möjligt. Men vad kan du lära andra institutioner? Hur skulle du kunna påverka dina kollegor på andra platser eller andra ställen i motsvarande roller? Jag tror att ledarskapet och naturligtvis pengarna och resurserna måste komma till men kanske också den medvetenhet som du visar på. Att det här är viktigt inom Riksteatern är imponerande. Vad skulle du vilja skicka med till andra?

Jag tror att många tror att detta är väldigt svårt. Det kanske inte är det. Det kanske mer handlar om att man måste visa att det går.

Benny Marcel, Kulturrådet: Jag tycker att det är en relevant fråga att ställa just nu, eftersom det pågår en utredning om den samverkan som ska ske mellan den nationella och den regionala nivån. Jag utgår från att frågan om tillgänglighet och den fråga vi diskuterar här mer specifikt, tillgänglighet för funktionshindrade, finns med och kommer att finnas med som en del i den dialog som staten kommer att ha med regionerna. Ska man göra verklighet av de tankar vi talar om här måste det ske nära i vardagen. Det är där man gör verklighet av FN-dokumentet, både vad gäller tillgängligheten för funktionshindrade och det vi hörde tidigare, om barns och ungas rätt till kultur.

Det är viktigt att signalsystemet från den nationella nivån är att detta är en förutsättning. Det ska vara en förutsättning för att man ska kunna ha offentliga medel i sin verksamhet att den också är tillgänglig för alla.

Birgitta Englin, Riksteatern: Kostar det smakar det. Smakar det kostar det. Det är inte lätt. Det är en ganska tuff dialog. Vi är en folkrörelse som ägs av ideella föreningar. Eftersom vi inte hade en enda förening med döva eller teckenspråkiga representerad på kongressen var vi beroende av de goda ombuden för att bedriva den här verksamheten. Därför var den här representationen viktig att arbeta upp. För att klara av att arbeta upp den behövde vi utöka verksamheten inom Tyst Teater så att det fanns något att erbjuda de här föreningarna. Det gjorde att övrig verksamhet var tvungen att avsätta ännu mer medel. Så vi gjorde en jätteinvestering i Tyst Teaters verksamhet på bekostnad av annan verksamhet. Självklart är det gungorna som måste betala investeringen i nya karuseller.

Det var det tuffa jobbet att förklara och försvara det. Då är jag så lycklig att jag har bra kongressbeslut med tydligt fundament i en vision om vad demokrati ska betyda och att det är det vi ska jobba med även i vår verksamhet. Det är tufft som chef att göra det, så här kan man naturligtvis tänka sig att det är bra med nätverk, att man utbyter erfarenheter och diskuterar metoder och kommunikation. Men jag tror på transparens, att vara tydlig med vad och varför man gör saker. Det kan andra chefer vara också.

Jag tror inte att jag kan lära ut något. Jag tror att man måste jobba utifrån den specifika verksamhet man har. Sedan kan man byta metoder med varandra. Vi har inte uppfunnit hjulet. Vi har tittat jättemycket på Göteborgs stadsteater till exempel. Vi har varit i dialog med Kulturrådet. Moomsteatern har varit jätteviktig för oss.

Vi kopplar ihop det operativa med det strategiska arbetet. Det tror jag är det viktiga. Det vi bestämmer strategiskt ska göra skillnad. Det ska bli en effekt. Om ni vill ha en effekt kanske ni ska ge resurser till intresseorganisationer som vill utveckla den här verksamheten inom befintliga offentliga kulturinstitutioner, till exempel SDR eller någon annan av organisationerna. Då får de medel att gå in med i verksamheterna så att de kan vara med och styra och få inflytande om de inte bjuds in till att ha inflytande.

Per Lodenius (c): Först vill jag tacka för mycket intressanta och viktiga föredragningar. Man hörde att det var vanligt med projekt. Det var mycket projekt hela tiden. En föredragning där det inte talades så mycket om projekt utan om sådant som verkade vara mer permanent gällde Kulturcentrum Skånes satsning. Därför vill jag ställa en fråga till Christel Nilsson och Heimo Åback.

Ni har en treårig eftergymnasial kompletterande utbildning för utvecklingsstörda, om jag förstod det rätt. Men vilka kategorier av utvecklingsstörda vänder ni er till?

Ni nämnde lite grann om finansieringen. Det är relativt svårt med finansieringen, om jag har förstått det rätt. Hur kommer det att bli när det blir en ny myndighet, Myndigheten för yrkeshögskolan? Hur kommer ni att hamna i den kategorin?

Jag undrar också när det gäller eleverna som går där vad som kommer efter utbildningen. Ni pratade om att vissa elever gick ut och började jobba inom kultursektorn på olika sätt. Men hur ser det ut? Vad hamnar de ungdomar som har gått utbildningen på för platser?

En viktig fråga är: Hur länge har utbildningen funnits? Vad finns det för utvärdering av den delen? Och hur ser framtiden ut för er? Vad ni ser framöver i det här?

Jag har också en liten kompletterande fråga. Vi har pratat om sÄrlösningar kontra inkludering. Är det här en sÄrlösning eller ser ni det som en metod att inkludera i samhället på något sätt?

Christel Nilsson, Kulturcentrum Skåne: Jag tror att kontinuiteten, att få lov att göra saker länge, långsiktigt arbete, är jätteviktigt. För de barn och ungdomar som vi vänder oss till måste vi öppna kulturskolor. Vi måste börja redan där för dem som är små. Alla steg måste finnas. Estetiska gymnasieprogram finns det några stycken.

Efter gymnasiet ska man kunna gå en utbildning. Det är det vi har siktat in oss på, en eftergymnasial kulturutbildning. Det är en kompletterande utbildning. Den har legat under Skolverket och nu flyttats över till Myndigheten för yrkeshögskolan. Jag kan inte så mycket om vad det innebär för oss. Det kan Heimo mer om.

Vi vänder oss till personer med en lindrig utvecklingsstörning. Så har vi tidigare benämnt det. Vi tänker att det är grÄnslandsmÄnniskor. Vi har nu Ändrat det till kognitiva funktionsnedsÄttningar. Det är många elever som har gått gymnasiet, sÄrgymnasier eller andra gymnasier, som inte passar in någonstans och som inte hÄnger med för att de har problem med koncentration, tidsuppfattning eller vad det nu kan vara. Vi har breddat vår verksamhet nu, kan vi säga.

Vi vill fÄnga upp de ungdomar som är intresserade av de här Ämnena. Vår strategi är att de ska gå vidare efter att de har gått vår kompletterande utbildning. Vi arbetar med nätverksbyggande. Tillsammans med Musikhögskolan i Malmö ska vi nu starta en utbildning, en 8-poÄngskurs till att börja med. Det är för elever som har gått vår utbildning. Vi kommer att plocka lärare från Kulturcentrum Skåne. Vi kommer också att plocka lärare från Musikhögskolan. Så det blir verkligen ett samarbete.

I det kommer vi att lägga in ytterligare saker. Jag jobbar på Musikhögskolan och har förelÄsningar men också pedagogik för dem som är där. Men det finns inte någon specialpedagogik. Vi ska i anslutning till den här kursen jobba på att studenterna på Musikhögskolan får specialundervisning i det och ett samarbete med de studenter som kommer att gå där.

När det gÄller den formella biten får jag lämna över.

Heimo Åback, Kulturcentrum Skåne: Problemet med kompletterande utbildningar är att hitta de långsiktiga ekonomiska lösningarna. Nu har vi förmånen att finnas i en kommun som är väldigt intresserad av vår verksamhet. Lunds kommun har gett oss ett utbildningsbidrag, och kommuner som har elever i vår utbildning betalar för en utbildningsplats.

Men fortfarande är vissa delar av vår verksamhet projektbaserad. Det gör att verksamheten blir lite osäker rent ekonomiskt. Vi vet inte hur det kommer att se ut om ett eller två år. Det är ett stort problem. Det är kanske det som gör att det inte finns så många kompletterande utbildningar för den här målgruppen. Finansieringen är ett stort problem. Där måste man hitta en annan lösning än det vi har just i dag.

Du ställde en fråga om när utbildningen startade. Vi startade den 2001. Vi har tre kullar elever som har gått ut, och vi tar in en ny fjärde kull hösten 2010.

Kjell Stjernholm, Moomsteatern: För oss som är arbetsgivare och anställer skådespelare med intellektuella funktionsnedsättningar är utbildningsfrågan väsentlig. Vi ska klara ett generationsskifte. Det här är ett jättelikt strukturproblem. Våra skådespelare har genomgått en fortbildning på Teaterhögskolan, men det är baserat på ett mandat som Teaterhögskolan har att utbilda människor med ett visst antal år i yrket som inte har fått sin högskoleutbildning. Det är där vi har genomfört det.

Det finns ingen behörighet från gymnasieskolan in på högskolan. Vi har stängt den dörren. Den enda öppning som vi har i dag när jag pratar med Utbildningsdepartementet är budgetutrymmet inom folkbildningen. Det ligger på 12 miljoner och går till folkhögskolorna, där man får ett dubblerat stöd jämfört med vad den allmänna kursen kostar. Det är ungefär grundprincipen. Men det innebär att vi skulle behöva handikappanpassa Teaterhögskolans utbildning – ni kan ju tänka er vad den prisnivån skulle bli – på allmän linje, på folkhögskolan. Det är det erbjudande som just nu finns, och det är rätt svårt att få till.

Om vi vill ha representationen i scenrummet, eller på den konstnärliga sidan över huvud taget, måste vi flytta fram strategin för hur utbildningsfrågorna ska lösas. Jag tror att det vore intressant att titta på vad Danmark gör. Man gjorde studiebesök hos oss i samband med att det gjordes en utredning för det danska kulturministeriet. Man tittade på en konstnärlig högskola för funktionshindrade där man lokaliserade talangen. När talangen väl fanns där tittade man på vad personen i fråga ville bli – regissör, skådespelare – och sedan specialsyddes utbildningen för just den individen. Svindyrt, förvisso, men högeffektivt vad gäller att få in nya personer med funktionshinder i det professionella scenkonstlivet.

Vice ordföranden: Jag tänkte haka på den sista formuleringen, svindyrt. Vi sitter ju i ett hus där en del saker bedöms i termer av pengar, och jag har en

fråga om just det. Dels är det självklart att en hel del saker kostar pengar, dels vinner vi saker. Jag skulle framför allt vilja fråga Ulrika Sonn i Göteborg om hon kan göra en bedömning av vad alla de insatser som hon tidigare berättade om har kostat samt vilka vinsterna är. Kanske kan vi få en fundering även från Riksteatern på det temat.

Ulrika Sonn, Göteborgs stadsteater: I det projekt vi arbetade med under ett antal år, och som sedan många år är avslutat, handlade det om att testa, pröva, våga. Den stabilitet vi då fick är omätbar i pengar. Vi använde projektmedlen till att göra förändringar, som att bygga det nya teaterhuset och en mängd förändringar vid Stadsteatern i Göteborg. Till det har vi använt egna investeringsmedel eller övertalat våra byggherrar, de som äger husen, att göra ändringarna. Vi har haft en konsult som hjälpt oss med att ta fram vad vi behövde göra. Ja, det är ett antal hundra tusen om året som vi är tvungna att märka upp.

Som jag sade visste vi från början inte vad det var, men nu vet vi till exempel att nästa gång vi ska göra om hissarna på teatern ska vi tänka på tillgänglighet och flytta panelerna i mitten så att man kan nå dem från höger och vänster, och nästa gång vi ska göra en investering i biljettkassan kommer den att sänkas. Tänket i det hela finns alltså. Att göra om biljettkassan, som ett exempel, är hela tiden en fråga om dividering med byggherren, alltså vad som åligger byggherren och vad som åligger oss. Vi har allteftersom fått göra val, vilket innebär att om byggherren inte ställer upp kanske vi får gå före och göra något själva för att vi anser ändringen vara så pass viktig. Som Birgitta sade tidigare är det en fråga om prioritering, och ekonomin över huvud taget är tuff för teatern. Vi ser redan att vi nästa år inte kommer att kunna göra lika många produktioner som tidigare. Därför ligger saker och ting lite grann på is.

När det gäller vad vi har vunnit tror jag inte att vi ska tala om det i ekonomiska termer. Om jag tittar på publiken som kommer till oss är det som vanligt: När det är populära föreställningar har jag många som kommer och tittar på den textade föreställningen. Samma sak med syntolkningen; man har ibland fått sätta in en extra för att de tog slut. När det är en smalare produktion på Studion kan det vara någon enstaka individ som kommer. Jag är inte säker på att jag hade varit medlem i SRF om jag hade haft en synskada. Jag har hela tiden utgått från mig själv. Jag hade velat gå med min dotter, som jag gör nu, och se just den pjäs jag vill med henne. Det är ungefär så jag vill att det ska vara. Och det kostar pengar.

Vice ordföranden: Det kan ju också vara så att vinsterna kommer i en annan del av samhället, i form av ökat välbefinnande och liknande, alltså även om de inte kommer er till del på samma sätt.

Ulrika Sonn, Göteborgs stadsteater: Absolut. Jag kan känna att det finns en stolthet på teatern. Om vi frågade många andra som arbetar skulle de inte ens

tänka på det här, utan frågan har under åren spridit sig och nått långt ned i organisationen. Ljudteknikerna kom till mig för ett halvår sedan och sade: Du, Ulrika, vi har skapat ett litet nätverk här nere i Göteborg mellan olika ljudtekniker. Det kanske är bra ifall du vet om det. Vi tänkte att det är bra att ha samma system så att vi allihop slipper åka i väg på mässor och sådant. Det händer alltså saker, och det gör mig väldigt stolt och glad. Det är vinster som då inte bara kommer Göteborgs stadsteater till del utan även andra.

Birgitta Englin, Riksteatern/Tyst Teater: Jag kan intyga att en av vinsterna är att de som är nära publiken, verksamma som tekniker och publikvärdar, är aktiva. Det är onekligen en synergieffekt. De bör besitta en egen kunskap som vi inte ska behöva köpa in. De långsiktiga vinsterna är enorma och ganska många. Kortsiktigt har vi fördubblat vår publik och ökat med tio föreningar, vilket betyder att det finns tio nya arrangörer. Dessutom har vi ett samarbete med ett antal skolor som också är arrangerande. För vår del finns alltså även en kortsiktig ekonomisk effekt som är positiv.

När det gäller långsiktighet har vi det som vi inte alls har talat om i dag, nämligen det internationella samarbetet. Här ser jag ganska stora effekter. Vi i Sverige är faktiskt ledande i det arbetet, och det har precis startats ett projekt i Makedonien. Två av regeringens ministrar var här på besök, och under inledningsveckan stod det om projektet varje dag i dagstidningarna. Det betyder oerhört mycket för de döva i det distriktet. Detsamma gäller Diyarbakir i Turkiet.

Vi har även börjat jobba med digitala sändningar, vilket betyder att vi har publik både i USA och i Sverige. Det ökar vår publik och vår spridningsförmåga, vilket är en jättevinst. Där ligger värdet framför allt i att man skapar en synlighet, en identitet och en stolthet över att ha en viss funktionsförutsättning, både i Sverige och utomlands.

Lars-Axel Nordell (kd): Jag vill tacka för ett mycket intressant och angeläget innehåll denna förmiddag som ni alla har bidragit till. Benny Marcels redovisning av hur mycket vi har kvar innan vi kan prata om att ha ett samhälle tillgängligt för alla är naturligtvis lite nedslående. Det är lite nedslående att det tar sådan tid, och i kommuner och landsting har vi i många år känt frustration över att det ska behöva ta så lång tid, men det gör det, och det får vi vara ödmjuka inför.

Samtidigt har man inom den primärkommunala äldreomsorgen och även inom hälso- och sjukvården satt upp ett antal kriterier med öppna jämförelser. På så sätt kan man jämföra hur det ser ut i olika kommuner och landsting, och medborgarna och brukarna kan se hur det ser ut i deras kommun. Det tycker jag är ett bra sätt – man kan säga att det är lite grann av lillebror ser dig i detta – eftersom man kan se hur myndigheterna och våra kommuner och landsting agerar. Jag skulle vilja höra om Benny Marcel känner till ifall det finns något

liknande arbete på det här området, och om det i så fall skulle gå att ta fram kriterier även här. Det tycker jag vore spännande.

Med min nästa fråga tror jag att jag vänder mig till Mia Modig. Den bygger på att jag har en god vän, en tjej, som har en son som är döv. Hon berättade för mig att hon tog kontakt med teatern – sonen är mycket teaterintresserad – och de förstod inte ens hennes frågor. Hon skulle boka tolk för vardagstolkning, men innan hon kunde göra det ville hon höra sig för om det fanns möjlighet att få en plats där han kunde se både vad som hände på scenen och den som tolkade. Personen vid teatern som ska vara serviceinriktad och ta emot kunden förstod alltså inte ens frågan. Det gjorde mig skrämd, för det handlar om att de som är i första linjen måste förstå och ha ett bemötande som gör att medborgarna känner att de får det stöd de behöver.

Det ser olika ut i landet beträffande vilka möjligheter vi har för vardagstolkning. Jag kommer från Örebro län. Där har vi stora behov och vi vet att samtidigt som vi har riksgymnasiet för döva och därmed även har flest teckentolksspråkiga på universitetet, har de som behöver teckentolk sämsta förutsättningar i just Örebro eftersom statsbidraget fördelas utifrån invånarantal i stället för behovet, och det går ut över dem som behöver dessa tolkar. Jag skulle därför vilja fråga Mia: Känner du igen problemet att man är helt oförstående inför de behov som finns för att få en fungerande kulturupplevelse?

Benny Marcel, Statens kulturråd: Ja, man kan i förstone bli nedslagen över hur sakta det går framåt. Samtidigt – om jag gör mig till talesperson för samtliga som medverkar här – tror jag att vi alla känner en väldigt glädje över att frågan tas upp i ett sådant här sammanhang. För tio år sedan hade det inte varit möjligt att ha den här sortens möte. Vi hade inte heller haft någon konkret verksamhet som beskrivit det som faktiskt görs och den kunskap som vi har vunnit ur det.

Man kan säga att det är fråga om projektverksamhet som blir som små tomtbloss. Vi tror att det är viktigt med goda exempel, goda projekt som kan sprida sig som ringar på vattnet. När det inte blir gott i det stora perspektivet är när dessa frågor tas upp som små isolat och de goda exemplen inte sprider sig. Jag tror att vi alla, inte minst Kulturrådet, har ett stort uppdrag att sprida de goda exemplen, ta upp frågorna med de offentliga huvudmännen. Vi tar upp dem när vi ger bidrag.

Lars-Axel Nordell var ute efter ett slags kriterier, om det kan finnas sådana. Vi tror på samtal och dialog. Det kan vara mödosamt. I HallundadeklARATIONEN beskriver vi det som morötter och piskor. Man redovisar sina bidrag till oss varje år. Ett av de kriterier vi sätter är – och det är också villkoret för redovisningen – på vilket sätt detta är tillgängligt även för personer med funktionshinder. Glädjande nog kan vi se att det går framåt, även om det går långsamt. Det händer mycket som är positivt.

När det gäller kulturarvet och byggnaderna har länsantikvarierna en oerhört viktig roll. Där kanske man behöver föra en särskild dialog runt om i landet.

Den andra delen har vi inte nämnt här, men flera av de projekt som har presenterats är frukten av stöd från bland annat Allmänna arvsfonden, som har varit en mycket aktiv part i att försöka ge stöd till dessa verksamheter. Ett kriterium för Arvsfondens bidragsgivning är att den vill veta på vilket sätt projekten kan leva vidare, hur de kan spridas. Alla gör inte det, men jag skulle vilja säga att det vi ser här och det vi representerar är frukten av ett arbete på många nivåer.

Nu behöver vi stöd från er att flytta fram positionerna ytterligare. Signalvärdet i att vi sitter i denna sal och diskuterar dessa frågor är oerhört viktigt. Vi är inte nedslagna i vår attityd. Vi känner att det finns en ljus framtid. Vi måste dock konkretisera frågorna, vilket vi ju har diskuterat. Kanske skulle man behöva konkretisera det hela i tre mycket tydliga delar som behöver uppnås. Det som Kjell och andra tar upp, det som rör utbildning, är en sådan del. Om något sådant skulle komma till stånd vore det fantastiskt. Det är ett exempel av flera.

Mia Modig, Riksteatern/Tyst Teater: Den typen av bemötande är tyvärr väldigt vanlig. Många som jobbar är osäkra på hur de ska bemöta oss som använder teckenspråk. Även om man har tolk på scenen vet vi att många inte har kunskap om hur det fungerar på scenen.

Det finns en del saker som vi kan förändra, och därför finns vårt projekt. Det är viktigt att man satsar gemensamt och försöker öka kunskapen både på tolkutbildningen och på dövskolorna. Det gäller även att man på de platser där döva bor sprider kunskapen till exempel i kulturskolorna och musik- högskolorna just för att få samma vägledning och rätt information så att man sedan kan jobba på rätt sätt. Ett exempel som togs upp var Örebro. De är på rätt väg. De har teckenspråkiga kulturskolan och olika kulturaktörer som försöker öppna upp och se till att det hela drivs på rätt sätt genom att även ta med det teckenspråkiga perspektivet. Den utveckling som sker i Örebro är mycket bra. Örebro är ett jättebra exempel, men som det fungerar i dag är det självklart ett stort problem vad gäller tolkar. Antalet döva som bor i Örebro är större än i Stockholm och ändå har man sämre tillgång till tolkar i Örebro än i Stockholm. Det är verkligen tråkigt eftersom det går ut över kulturutförandet. Det behöver alltså ändras, och det måste ske så snart som möjligt.

Tomas Melander, Västernorrlands teater/Scenkonstbolaget: En viktig sak för myndigheter, den statliga sidan, är att påskynda utvecklingen vad gäller institutionerna. Det ligger i det som Benny säger. Det gäller att skapa någon form av dialog, och den behöver vara ganska villkorad för att man ska kunna åstadkomma utveckling. Morot och piska är förmodligen det enda som egentligen biter för att få en riktig skjuts på dessa frågor. Det tror jag i princip är grunden. Där måste regioner och stat tillsammans komma fram till lösningar om man vill få till stånd en utveckling av frågorna.

Det andra jag tänker på – och det visar hur djupt och svårt detta i själva verket är – är det som Lars-Axel Nordell tar upp om sin icke-hörande bekant. Vi har bedrivit syntolkning av teater i ungefär fyra år, alltsedan Sundsvalls kommun lade ned syntolksmöjligheten. Då var vi tvungna att själva ta över den. Vi gjorde det med viss skräck; vi visste inte alls hur vi skulle göra. Ingen i personalen ville göra det. Jag, som råkade vara chef, var tvungen att ta tag i frågan. Långsamt började jag lära mig genom ett slags praktik.

Det ledde till att vi tillsammans med ett gäng på 20–30 personer med olika grad av synnedsättning så småningom ville gå vidare och även utveckla detta för biograf. Efter tio telefonsamtal fick jag och ordföranden i föreningen äntligen audiens hos Filmstadens ansvarige. Det möte som där skedde mellan en helt icke-seende kvinna, mig och filmchefen var ett möte som inte kan beskrivas som annat än skräck. Det fanns en konstig laddning, osäkerhet och rädsla i det mötet. I en sådan situation får man naturligtvis klart för sig att det sitter djupt.

Fördomar, osäkerhet vad gäller bemötande, rädsla för vad man ska ta sig till, risken att man gör fel, allt detta finns på båda håll. Det är därför oerhört viktigt att inse, inte minst från centralt håll, att det är helt nödvändigt med utbildningsinsatser och folkbildning. Det behöver ske parallellt med mer instrumentella saker som vi från institutionernas sida kan göra.

Sedan tror jag, slutligen, att det är oerhört centralt att vi, om vi talar om scenkonstbranschen, måste fås att samverka ännu mer med de organisationer som samlar funktionsnedsatta och scenrummet. Det är viktigt också på den centrala nivån. Det är en stor folkbildningsuppgift. Det sitter djupt.

Pär Johansson, Glada Hudik-teatern: Vi tog klivet från Hudiksvall till en stor arena i Stockholm, nämligen Cirkus, med vår föreställning Elvis. Den första frågan jag fick av vår personal var om det var handikappanpassat på Cirkus, men jag visste ju inte hur handikappanpassat det var.

Ibland tror jag att vi går till ytterligheter i dessa organisationer. Allt ska ske över en natt, och om det inte är handikappanpassat bryter vi ihop. Vi måste börja tänka om lite grann. Personalen på Cirkus var livrädd när vi skulle komma och tänkte: Klarar de att gå i trappor? Blir de inte trötta? Det fanns jättemånga fördomar. Men att bara mötas och vara på samma arena gjorde att fördomarna försvann på ett par dagar. Nu är det bland det bästa som personalen på Cirkus har gjort. När vi till exempel skulle gå till matsalen var det många i personalen som var oroliga för att där inte fanns hiss, för att det inte var handikappanpassat. Nej, men det finns en trappa, sade jag till dem. Och vad är drivkraften då, att gå och äta eller att vara utan mat? Jag kan lova att sådana som inte tagit ett steg på flera år gick i trapporna.

En av våra skyldigheter, och det som vi inom handikapporganisationerna gjort fel – det gäller även mig i mitt jobb – är att vi inte har upplyst det övriga samhället. Hur ska man kunna förstå om man inte får mötas i verkligheten? Vi har spelat för varandra. Det har varit mycket inbördes beundran. Vi har varit väldigt duktiga i vår släkt, men vi har inte öppnat oss. Vi har haft sekre-

tess, har inte fått prata om vissa saker, och det har gjort att det övriga samhället inte har fått någon insyn.

Om vi tar en arena som Cirkus som exempel kan jag säga att vi hittade väldigt många fel, sådant som inte var anpassat för vår verksamhet. Men om de inte får möta oss i verkligheten, om de i stället får en mängd broschyrer om hur man ska göra och inte får veta hur det fungerar i vardagen, hur ska de då kunna anpassa sig? Jag tror att det är vår skyldighet att öppna oss, gå ut på dessa arenor och ge människor tid och möjlighet att ändra sitt sätt att se på handikappade. De arenor som vi har varit på har inte varit handikappanpassade, men det börjar bli bättre.

Det är häftigt att se hur människor förändras av att få vara ute i verkligheten.

Carl Älfvåg, Handisam: Inom Handisam arbetar vi med samordning av handikappolitiken. Vi har alltså ett bredare perspektiv än enbart kulturen. Vi har en av våra sektorsmyndigheter, Kulturrådet, närvarande. De jobbar mer specifikt på kulturområdet.

Det ställdes en fråga om öppna jämförelser; den har kanske nästan glömts bort bland alla övriga inlägg. Där vill jag lite grann haka på det som Benny Marcel sade. Vi jobbar med frågan om öppna jämförelser, och där finns kulturen med som en indikator. Vi gör det på den kommunala nivån tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting för att se hur det är med tillgängligheten vid våra myndigheter. Detta kan man läsa om på vår hemsida, handisam.se.

Låt mig när det gäller kulturen säga något om hur det går utifrån ett perspektiv som är bredare och gäller många olika samhällssektorer. Det går förhållandevis bra, måste man säga, om man tittar på samhällsutvecklingen och det måldatum som vi har för handikappolitiken, som alltså är 2010. Det görs väldigt mycket, bland annat genom att frågan lyfts fram i form av det som i förstone kan synas som särlösningar, som kommenterades tidigare. Delar av det vi har hört i dag är det i strikt mening, och det är inte fel. Det lyfter upp frågan, gör det möjligt att ta den vidare till ett mer integrerat och inkluderat synsätt när den blir en del av en verklighet. Önskemålet är att frågan inte ska synas längre. Det är dit man vill föra den. Det är alltså inte fråga om antingen eller utan om både och. Man måste jobba med de olika sätten.

Möjligen är det lite symtomatiskt, men det speglar också hur kulturen har gått framåt, att vi som myndighet lydande under Socialdepartementet har goda kontakter med socialutskottet. Dit är vi inbjudna då och då, men det här är första gången jag är inbjuden till något annat utskott. Det kan vara en liten spegling av hur det ser ut. Det handlar om hur man ser på det hela, i vilken mån det här också är en fråga för utbildningsutskottet, finansutskottet eller vad det nu kan vara. Det kan ni vid kaffepauser och andra möten med era kolleger upplysa dem om. Vi jobbar givetvis från vår horisont. Vi väntar på inbjudan.

Benny Marcel tog upp att man måste fundera på incitamentsstrukturen, hur man tänker när det gäller offentliga medel. Vi har inte särskilt många piskor i vårt arbete, och vi ser att det är en anledning till att samhällsutvecklingen går förhållandevis långsamt. På just kulturens område, där frågan om finansiering via offentliga medel är stor, kan man verkligen använda det som ett verkningsfullt medel. Det är någonting att borra djupare i, menar jag.

Kulturarvet berördes också. Där kan det många gånger i förstone bli en lite problemorienterad attityd när det gäller möjligheterna att förändra lokaler och sådant, men det går. Benny Marcel nämnde att det på något sätt är – och ska vara – en spegling av var i samhällsutvecklingen vi befinner oss, alltså hur vi ändrar kyrkor, hur vi ändrar teaterlokaler. Det är inte på något sätt statistiskt. Kulturarvet får inte vara dött. Likaväl som vi under ett visst århundrade vidgar fönstren är det små fönster som gäller nästa århundrade. Det som nu gäller är att alla ska kunna ta sig in i kyrkan genom huvudentrén. När man någon gång i framtiden, om ett antal tusen år, gräver fram den där kyrkan kommer man att kunna se just den speglingen, att det var det som gällde på 2000-talet. Självfallet ska det vara på det sättet. Det är en utveckling.

Siv Holma (v): Jag skulle vilja rikta min fråga till Pär Johansson, Glada Hudik-teatern, och Kjell Stjernholm, Moomsteatern.

Vi har hört att utbildning är en viktig framtidsfråga. Jag vill passa på att säga att jag instämmer i Hans Sjöbergs dröm om att få se *Romeo och Julia* där en av parterna har ett funktionshinder.

Så till frågan till Pär och Kjell. Vad tycker ni är den absolut viktigaste framtidsfrågan för att utveckla det som vi talar om här i dag?

Pär Johansson, Glada Hudik-teatern: När det gäller framtidsfrågan vill jag först säga att Glada Hudik-teatern fortfarande är en kommunal verksamhet, och det är jag oerhört stolt över.

Det viktigaste för oss är att vi får fortsätta att flyga, att vi inte blir instängda i några strukturer och inspärrade i en bur. Det är viktigt att vi får fortsätta vårt arbete genom att få möta näringsliv och andra organisationer som ger oss näring. Det är också viktigt att våra skådespelare får fortsätta att utvecklas i samma takt som hittills, på sitt eget sätt och utifrån varje enskild individs förutsättningar.

Vad gäller utvecklingsstörda är det vanligt att ta fram allt sådant som de inte kan göra. Vi har vänt på det och ser på vad de kan göra. Vi tycker att det är bättre att få vara riktigt duktig på en sak än halvdålig på tio. Dessutom är det viktigt att fortsätta att föra debatten, på samma sätt som vi gör här i dag.

Viktigt är också att vi kan vara en professionell verksamhet. Vi har nu tagit steget till att jobba med Briggen, ett produktionsbolag som bland annat gjort *Mamma Mia*, *Kristina från Duvemåla* och *Chess*. Att vi har förmånen att få jobba med dessa professionella människor gör att vår verksamhet kan stiga

ytterligare en nivå och vi får den input och kompetens som gör att våra skådespelare utvecklas.

En intressant aspekt är att när jag började jobba med utvecklingsstörda skådespelare skulle de vara med om hela processen.

Man skulle vara pedagogisk och säga att de skulle vara med och göra väggar och sy kläder eftersom det är utvecklande. Då undrade jag vilka vanliga skådespelare som gör det. Jag tror inte att vanliga skådespelare är med och gör väggar och kläder. Man gör det man är bra på. Vi försöker komma ifrån det här sättet att tycka synd om för att i stället se vilka möjligheter man har. Därför efterlyser vi, precis som Kjell, att man hittar en utbildning som gör att vi kan rekrytera nya människor som kan hålla sig på en väldigt professionell nivå.

Kjell Stjernholm: Förutom utbildningen, som vi har talat om, skulle jag vilja säga att det finns en rad strukturella hinder som sträcker sig över alla politikområden. Det är min upplevelse. Arbetsmarknaden är ett sådant exempel. Vår egen erfarenhet är att när våra skådespelare skulle bli anställda var det enormt svårt med Arbetsförmedlingen. Den hade ett påbud att det inte skulle in några fler kulturarbetare på kulturarbetsförmedlingen. Samtidigt hade de ett påbud att de skulle hjälpa handikappade. Dessa gick ju inte att förena. Det var oerhört svårt.

Det finns alla möjliga typer av strukturella hinder som inte alltid löper mot målet att den funktionshindrade ska in. Jag brukar säga att strukturerna oftast är gjorda för sådant som vi alltid gör och väldigt sällan för sådant som aldrig har gjorts. Det betyder att strukturerna inte är särskilt välutvecklade när det gäller professionella kulturarbetare med funktionshinder. Det är en sådan sak som jag tror att man måste titta på.

En del av den utvecklingen är kulturskolorna, som herrn bredvid mig pratade om tidigare. Det är väldigt positivt att den utvecklingen har kommit i gång. För tio år sedan satt jag i ett projekt i Skåne som undersökte varför det var så få barn med funktionshinder som var med i kulturella fritidsaktiviteter. De tre huvudsakliga orsakerna som man kom fram till var att barnen inte trodde att aktiviteterna var för dem, att föräldrarna inte trodde att barnen kunde och att pedagogerna inte trodde att de kunde leda verksamheten med barnen. Det är allvarligt.

Kulturskolan i en av samarbetskommunerna hade vid det tillfället med stolthet drivit fram en prova-på-verksamhet för alla barn. Sedan gick de till kulturnämnden i sin stad och bad att få extrapengar för att göra samma sak och anpassa den för de handikappade barnen, och ingen, varken tjänstemännen vid kulturskolan eller politikerna i den nämnden reagerade över att de handikappade barnen inte ingick i gruppen alla barn. Där har vi en av de strukturer som måste förändras. Svaret att ditt barn inte kan få lära sig spela tuba beroende på att vår pedagog inte tror att det går, borde inte få finnas. Det är ju en fortbildningsfråga eller en rekryteringsfråga. Anställ då den människa som är beredd att lära det här barnet spela tuba.

Det finns ytterligare sådana saker här, och ett är kommunernas ersättnings-system för personer med funktionsnedsättning som vill in i kulturella aktiviteter. Några av de organisationer som verkligen vill ta emot de här funktionshindrade barnen var studieförbunden, vilket vi upptäckte, men de är oftast inriktade på att jobba mot vuxna, och där var det stängt igen. Det finns ofta generella bidragssystem som gör att om man tar emot en funktionshindrad person i en föreningsaktivitet blir det dubbelt aktivitetsbidrag, men om en multihandikappad person vill lära sig spela tuba kan det krävas hjälpmedel, personlig assistans och allt möjligt. Då kan ersättningsbehovet vara 4 000 procent mer. Det här stämmer inte överens, det vill säga att ropa efter dem som har störst behov att det är för dyrt för dem som skulle kunna klara av att göra det.

Det är de här strukturerna som jag vill peka på. Pengar är givetvis en mycket viktig sak för oss på Moomsteatern, och jag tänkte låta bli att säga det, men nu sade jag det i alla fall. Vi är ju en del av spetsen i en rörelse internationellt vad gäller detta, och de närmaste kollegerna som har utvecklingsstörning och är anställda på professionella villkor finns i Melbourne. För vår egen kompetensutveckling skulle det vara oerhört väsentligt att få möjlighet att utveckla de internationella kontakterna och lärandet av varandra på en internationell nivå. Där har idrotten otroliga möjligheter i paralympics och i allt det utbyte som sker inom idrotten mellan personer med funktionshinder. Samtidigt är det väldigt svårt och väldigt tungt för oss. Det skulle vi behöva få hjälp att utveckla.

Ingrid Sindahl-Norelius: Jag är producent för Freja Musikteater. Det är en verksamhet som är permanentad i dag. Den började som ett Arvsfondsprojekt på tre år. Freja består av ungdomar med neuropsykiatriska funktionshinder. Vi har inte pratat så mycket om det i dag. Funktionshindren är osynliga. Det är alltså ungdomar som inte har intellektuella funktionsnedsättningar utan är normalbegåvade men har diagnoser inom autismspektrat, ofta i kombination med adhd.

De har upplevt ett helt liv av utanförskap och mobbning och är ofta väldigt isolerade. När de flyttar hemifrån blir det så tydligt för dem att de har det här utanförskapet. Flera av de ungdomar som nu jobbar med teater, musik och dans – vi jobbar inte för dem utan med dem – hade anorexi när de började i Freja Musikteater. Ätstörningar var väldigt vanligt. De hade depressioner och suicidala tendenser. Flera hade varit inlagda för självmordsförsök. Många tog tunga mediciner. Det är ju det de får när de kommer med depressioner. Det var 18-åringar som var beroende av tunga mediciner och hade 50 kilos övervikt på grund av biverkningar.

Nu har vi funnits i fem år, och vi kan glädjas åt att dessa ungdomar i dag har blivit av med sin anorexi. De som var beroende av tunga mediciner är i dag utan medicinberoende och har kunnat gå ned 50 kilo. De är normalviktiga igen. De har fått en livsglädje och en livskvalitet som inte går att mäta i pengar.

Det här vill vi förmedla till andra kommuner. Vi är ute och informerar andra kommuner väldigt mycket. Enligt deras diagnoser ska de inte kunna spela teater. Det står i deras diagnoser att de inte kan fungera i grupp. De kan inte samarbeta. De kan inte kommunicera. Men sedan visar det sig att de kan det under de rätta förutsättningarna. Det här är så fantastiskt.

Vi vill sprida erfarenheterna och också sprida kunskaperna inom utbildningen och fortbildningen på teaterhögskolorna så att lärarna där får den kunskapen. När vi kontaktade Teaterhögskolan i Malmö för att begära fortbildning för Freja Musikteater fick vi beskedet att den här målgruppen var för svår för deras lärare. De var inte beredda att göra detta. Det var för svårt. Då kände vi att det kanske är så att lärarna på teaterhögskolorna också behöver fortbildning för att kunna ta emot elever med neuropsykiatriska funktionshinder, som ofta är extremt begåvade på scen.

I Los Angeles finns det en grupp som heter The Miracle Theater. Den består av enbart autistiska skådespelare och gör stora Broadwayuppsättningar. Jag vet att Glada Hudik-teatern också är på väg till Broadway. Det är alltså inte omöjligt.

Freja Musikteater är däremot ganska unik i Norden. Den närmaste teatern med enbart autistiska skådespelare finns i Skottland vad jag känner till. I Frankrike, utanför Paris, finns det också en sådan grupp.

I dag har hjärnforskningen hunnit i kapp oss. Den senaste hjärnforskningen visar att kontinuerligt utövande av skapande verksamhet stimulerar hjärncellerna så att det till och med kan bildas nya stamceller och nya nervtrådar mellan hjärncellerna. Personer som utövar kultur kontinuerligt kan plötsligt göra sådant de inte kunde göra tidigare. Det har vi sett, och nu har forskningen vetenskapligt bevisat att det fungerar på det här viset.

För tio år sedan föddes 1 barn av 1 000 med neuropsykiatriska funktionshinder. I dag är det 1 barn av 100. Forskningen säger att med dagens utveckling kommer vart tionde barn att födas med olika diagnoser inom autismspektrumet om tio år. En av förklaringarna är miljögifterna. Vi står inför en framtid då vi måste ta hand om dessa barn på samma sätt som vi tar hand om alla andra barn. Här känner vi inom Freja Musikteater ett stort ansvar med våra erfarenheter.

Hans Sjöberg: Jag vill påpeka en väldigt viktig sak som egentligen är självklar. Det är att funktionsnedsatta inte är någon homogen grupp. En rörelsehindrad skådespelare har sina specifika problem. En psykiskt funktionsnedsatt skådespelare har sina specifika problem. Man måste behandla funktionsnedsatta människor som individer, som unika varelser, på samma sätt som man måste behandla alla andra gruppers individer som unika varelser. Det gäller homosexuella, färgade med flera. Vilken minoritet i samhället vi än tar får vi inte klumpa ihop dem. Jag springer i trappor oavsett hur mycket mat jag får på nedervåningen. Man måste se att alla grupper av människor består av unika varelser.

Sophia Alexandersson: Jag är verksamhetsansvarig för Share Music. Vi anordnar kortkurser i musik, dans, teater och konst runt om i landet. Vi möter väldigt många olika människor. Det är människor som har olika former av funktionsnedsättning men också människor som inte har det. Det är en integrerad verksamhet, vilket inte är så vanligt i Sverige.

Jag vill lämna en kommentar till Siv Holma som undrade vilka som är de viktigaste framtidsfrågorna. Jag skulle vilja säga så här: Normen. Vilken norm är det som råder för vem som får ta plats på scen och vem som får vara utförare? Vi har inte pratat så mycket om konstnärliga uttryck här i dag. Det är jätteviktigt. Jag skulle vilja säga att här i Sverige har vi en väldigt statisk norm när det gäller hur en dansare ska se ut, vem som är skådespelare och vem som får uttrycka sig. Det ser lite annorlunda ut om vi blickar ut i världen.

Jag tror att vi måste driva på institutionerna att visa intresse för frågorna. Piska och morot är jättebra, men det måste också finnas ett intresse för att det finns andra konstnärliga uttryck som är intressanta och som inte syns i dag på våra scener här i Sverige. Vi jobbar väldigt mycket med det genom våra föreställningar. Vi möter människor som aldrig har sett människor med funktionsnedsättning aktiva på scen. Det spelar roll. Betydelsen av att man får möta det som barn och vara aktiv har lyfts upp mycket. Vi möter många unga vuxna som aldrig har haft chansen som barn, och så får det naturligtvis inte vara. Det är viktigt att det finns förebilder, att det finns morötter, men också att man ser betydelsen av att det professionella kulturlivet intresserar sig för att belysa det på olika sätt.

Agneta Rapp: Jag instämmer i det du säger, Sophia. Vi vill gärna utmana normen. Jag vill också fästa er uppmärksamhet på att det är mindre än 1 procent av eleverna på våra konstnärliga högskolor runt om i Sverige som har någon form av fysisk funktionsnedsättning. Det är illa nog, men sedan finns det också ett annat problem. Hur löser de här eleverna frågan med studiemedel? Det kan ju vara så att man inte har full arbetskapacitet. Deras arbetskapacitet kanske ligger på två timmar. Ska man då utestängas från högre utbildning för att man inte riktigt orkar vara verksam i åtta timmar?

Sedan finns det en annan sak, nämligen detta med assistans. Man kan behöva hjälp. Man kanske behöver flytta till en annan kommun. Det är många praktiska problem runt människor för att de ska kunna flytta från en kommun till en annan. Man upplever att det är lite grann av kommunarrest. Hur ska man få råd att utbilda sig nu när samhället är så öppet och gärna vill släppa in fler personer med funktionsnedsättning för att förändra vår norm och vår syn på konst? Vem som helst får svara på frågan.

Leif Pagrotsky (s): Jag vill börja med att tacka för en otroligt intressant information till oss. Jag tror att många av oss har fått upp ögonen och känslorna för viktiga saker som inte har fått tillräcklig uppmärksamhet i kulturpolitiken hittills. För mig och många av oss är spridning av kultur till breda grupper av

avgörande betydelse för vårt kulturpolitiska engagemang. Kulturlivet ska inte vara ett privilegium för smala grupper, varken som utövande eller som publik. Ni pekar på stora grupper som är utestängda från det kulturliv som många av oss tar för givet.

Jag skulle uppskatta att få lära mig mer om hur stora ni bedömer att de här grupperna är som står utanför dagens möjligheter till kulturutövande och kulturdeltagande som publik. Som du påpekade är det mycket heterogena grupper som är begränsade på helt olika sätt. Jag tror att det skulle vara en viktig vägledning för oss i det fortsatta arbetet om vi kunde få lite mer kött på benen. Nu ber jag naturligtvis inte om en vetenskaplig siffra som säger att det är 812 416 personer utan olika typer av beskrivningar som kanske finns eller kanske kan komma att finnas så småningom.

Cecilia Magnusson (m): Mycket intressant har vi fått till oss. Vi har ibland så kallade framtidsdagar i riksdagen. Jag tycker att det här är ett ämne som verkligen passar inom olika politikområden. Vi har tagit upp utbildning, arbetsmarknad och andra delar. Det här är en fråga som vi måste fortsätta att bilda oss i. Vi har fått mycket till oss, och vi ska försöka sprida det vidare till våra partivänner.

Jag gjorde en reflexion när jag besökte Lorensbergsteatern när Glada Hudik skulle komma dit. Min fråga var: Varför Lorensbergsteatern? Det är ju en privatteater. Jo, därför att det inte var någon av de offentliga institutionerna som ville ta emot dem. Med detta vill jag säga att det här inte bara är viktigt för den offentligt finansierade kulturen. Huvuddelen av finansieringen av kulturen sker ju av människor själva och inte av skattebetalarnas medel via kommuner, riksdag eller regioner. Det är oerhört viktigt att det tränger ut i alla delar, men vårt ansvar är ju det offentligt finansierade, och där måste vi bli mycket bättre på att ställa krav. Med Kulturrådets nya uppdrag tror jag att vi kan jobba vidare med den här frågan. Det behöver göras mycket.

Jag har en fråga till Ulrika Sonn och Göteborgs stadsteater. Ni har gjort så mycket. Skulle du kunna utveckla lite grann hur intresset har varit? Finns det en kunskapsbank som ni kan föra över till andra? Man hade önskat att företrädare för Svensk scenkonst fanns här. Skulle du kunna utveckla den kunskapen lite grann?

Sophia Alexandersson: Jag vill kommentera den fråga som Leif Pagrotsky ställde angående antal. Jag kan inte på något sätt leverera några siffror, men jag kan ge en bild av att vi möter väldigt många unga vuxna människor, framför allt i Sverige. Det är i glesbygd och städer. Det är människor med olika former av funktionsnedsättning. Jag måste tyvärr säga att det vi hör är skrämmande. Det är väldigt få som har haft chans att gå i musik- eller kulturskola. Det är glädjande att musik- och kulturskolorna jobbar på det i dag, men vi har ändå en grupp unga som egentligen, enligt de politiska besluten i

kommunerna där det står att alla barn har rätt till musik- och kulturskolan, inte har haft chansen. De måste ges möjlighet. De kommer inte in.

Det är väldigt segregerat på det sättet att man jobbar utifrån diagnoser. Bor man i Åmål finns det kanske inte så många med exakt samma diagnos. Det är väldigt många som varken har tagit del av kultur eller varit utövare. Det är framför allt väldigt många som inte har någon stöttning runt omkring sig trots de bra system som finns i dag. De kan inte ta sig till verksamheter därför att de inte får tillräckligt med ledsagning för att komma till en kurs eller gå på en aktivitet.

Ulrika Sonn: Jag ska börja med att svara på frågan utifrån det publika perspektivet, för det känner jag att jag kan prata om i dag. En publik som har en funktionsnedsättning beter sig precis som en vanlig publik. När det är många som kommer är det många med hörselnedsättning eller synhandikapp som kommer. När det är en smalare produktion är det färre. Det är precis samma mönster. Sedan får vi inte glömma bort att det handlar om människor som inte har vetat om att det finns. Det är någonting som inte har funnits. Vi måste fortsätta att ropa och informera så att man får reda på att man har möjligheten.

Vi har många erfarenheter och många kunskaper. Vi har många kontakter. Vi har utbildningsupplägg. Vi försöker ta emot alla som efterfrågar. Jag försöker att vara ute så mycket som jag kan och prata om det. Vi har haft många studiebesök under åren. Om ett par veckor kommer Karlstad kommun ned inför Värmlandsoperan. Inför ombyggnationen på Folkteatern har vi en konsult som jag hittade. Förutom att han är arkitekt och kan funktionsnedsättningsfrågorna har han också den meriten att han själv är rullstolsburen. Det gör att han verkligen kan detta. Folkteatern har fått träffa honom, och jag har varit där. Vi försöker på alla sätt. Det var också en grund för att kunna sprida det vidare.

Kjell Stjernholm: Tillgänglighet byggs inte av ramper allena. Om människor har stått utanför att delta i en verksamhet under lång tid hjälper det inte att rampen kommer om inte någon säger välkommen. Det är en av de stora sakerna. Moomsteatern tar emot många människor. Jag antar att vi tar emot fler människor med intellektuella funktionsnedsättningar än många andra teatrar.

En av de saker som påverkar är givetvis representationen på scenen. Det är därför som det som Birgitta säger är så oerhört viktigt. Lyft blicken från tillgänglighet till full delaktighet på alla nivåer! Det betyder också att ni i kulturutskottet har en viktig måltavla till här, nämligen medier, public service och representationen för människor med funktionshinder, inte som föremål i dokumentärer utan som sändare av budskap. Där är nyckeln.

Christer Nylander (fp): Det känns som om vi skulle kunna hålla på ett par timmar till med den här utfrågningen. Det finns fortfarande mycket att säga.

Jag tror att det var Christel Nilsson som inledde med att citera en arbetskompis som sade: Att arbeta med kultur är att bjuda in någon att titta på mitt hjärta. Vi i utskottet vill tacka för att vi har fått se så mycket. Det har varit väldigt lärorikt för oss och också väldigt stimulerande.

Det är ingen slump att utskottet har valt att arrangera en utfrågning med just detta tema. Det är någonting som engagerar oss mycket och som vi också funderar mycket på. Vi hoppas att fler i samhället och i det här huset ska fundera ännu mer på detta.

Benny Marcel sade i sin inledning att det händer mycket, och det har vi verkligen fått exempel på under den här utfrågningen. Det är kanske så att man skulle vilja att det hände ännu mer och att det gick ännu snabbare, som Benny sade i inledningen. De goda exemplen finns, men det är viktigt att de också sprids på bästa möjliga sätt så att alla får möjlighet att ta del av dem och att alla får möjlighet att delta fullt ut i kulturlivet.

Beslutsamhet, engagemang och kreativitet är sådant som det förmodligen kommer att behövas mer av om vi ska lyckas med det vi vill lyckas med. Det vore väl konstigt om inte just kulturlivet skulle kunna visa kreativitet, beslutsamhet och engagemang. Det är väl något av kulturlivets signum.

Alldeles strax avslutas den här utfrågningen. Det kommer att göras med en voteringsignal som ljuder i hela huset. Det är ingen brandsignal. Låt oss låta den voteringsignalen vara ett tydligt tecken till oss politiker om att nu behövs det också beslutsamhet och beslut som leder i rätt riktning.

Jag vill på utskottets vägnar tacka inledarna för många intressanta inlägg och övriga deltagare för de perspektiv som ni har gett oss och de tankar som ni har delat med er av. Jag skulle också vilja tacka utskottets kansli som har planerat och genomfört detta på ett bra sätt och riksdagens övriga personal som har gjort det möjligt och ställt upp med all teknik. Framför allt vill jag tacka teckentolkarna som har gjort att vi har kunnat genomföra den här utfrågningen på ett väldigt bra sätt. Stort tack för att ni har tagit er tid att erbjuda utskottet den här kunskapen! Vi hoppas nu att vi ska kunna gengälda detta med många kloka beslut framöver.